











61 (3)

GEORGII AGRICOLAE MEDICI BERMANNVS, SIVE DE RE METALLICA.

AB ACCVRATA AVTORIS recognitione & emendatione nunc primum editus.

CVM NOMENCLATVRA RERVM METALLICARVM.

LIPSIAE
IN OFFICINA VALENTINI PAPAE.
ANNO
M. D. XLVI.



DES. ERASMVS

ROT. ORNATISSIMIS FRAtribus Andreæ & Christophoro a Conritz S. D.



VOLVI clarißimi iuuenes propemodū ἀπνευστὶ sed tamen haud oscitanter Georgij dialogum de metallicis. Nec satis possum dicere, maiore ne id uoluptate fecerim an fructu. Magnopere delectauit argumenti nouitas, exhilararunt ioci liberales obiter inspersi, nec iniucunda fuit dictiōis simplicitas, atticum quiddam referens, præcipuè uerò me attentum habuit rerum sub oculos expositarū enargia. Visus sum mihi ualles illas & colles, & fodinas & machinas non legere, sed spectare. Nec multum abfuit, quin ex tot uenis argentarijs & aurarijs conceperim aliquā eiusmodi rerum cupiditatem. Vtinam animis eo studio feramur in cœlum quo scrutamur terrā, non quod improbem hanc industriam, nobis enim terra gignit quicquid gignit, sed quod hæ uenæ quantumuis fœcundæ, beatum hominem adeo facere non possunt, ut non paucos operæ & impendij pœnituerit, sola diuinarum litterarum uena uerè locupletet hominem. Feliciter prælusit Georgius noster, nec ab illo ingenio quicquam expectamus mediocre. Ad rem medicam restituendam iuuenes aliquot accinctos uideo, in quibus est Simon Ricuinus, cui præter eruditionem haud uulgarem adest summa morum ingenijq; dexteritas, & Ioachimus Martianus Gandauus, cuius ingenium, ex-

actum quiddam & excussum polliceri uidetur. Nec minus spei ostendunt nobis hæc Georgij προσυμνάσματα. Quare nec me pœnitet huius operæ, nec dubito quin Hieronymus Frobenius sit in gratiam uestram, tum studiorum, libenter excusurus. Bene ualete. Friburgi, XII. cal. Martij. M. D. XXIX.

NOBILI ET CLARISSIMO VIRO HENRICO A Conritz Præfecto uallis Ioachimicæ, Petrus Plateanus S.



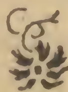
ON alij me hercle uir clarißimè melius de genere mortalium mihi mereri uidentur, quàm illi, qui uel arteis, uel naturæ arcana, per se alióſq; inuenta, literis ad posteritatem transmittunt. Etsi enim homines ui quadā rationis, cognitionis & scientiæ præditi sumus, quibus & mutis bestijs maximè præstamus, & uirtutum ac uariarum artium disciplinarúmque non capaces modo, sed inuentores etiam esse possumus, atq; adeò ad abstrusißima quæq; naturæ penetrare, angusta tamen admodum sit, necesse est, cuiuscunq; uel solertißimi hominis cognitio, si intra uitæ humanæ terminos, quæ breuißima est, arctabitur, neque plura quisq; sciet, quam ipse inuenerit. Quo fit, ut iure indignemur, nonnullis superiorum seculorum homi-

hominibus, qui tot summorum doctißimorúmq; uirorum maximo labore inuenta, & literis mandata, ignauia & socordia sua, nescio an perdiderint, certe perire sunt paßi. Id cum ita sit, nobis porrò cauendum censeo, ne in idem quod istis obijcimus crimen, apud posteros & nos incidamus. Non seculo nostro ingenia, non ingeniorum uberrimi fructus, aut defuerunt, aut desunt. Fieri uerò plerunq; solet, ut homines docti ingenij sui monumenta non euulgent, adducti partim uerecundia, quæ in animis liberalibus maximè inesse solet, partim metu, ut qui clarè intelligant, quanto cum periculo quis orbis terrarum in se iudicia prouocet. Id uerò, siue pudor siue metus in caussa sit, cum ab honesto proficiscatur, ut in illis quoquo modo ferẽdum, ita cuiq; nostrum prouidendum puto, si quid illorum in nos forte, quo iuuari publica studia poßint, inciderit, ne non tam eiusmodi uirorum existimationi, quæ apud æquos lectores satis erit tuta, consuluisse, quàm inuidisse commodis generis humani uideamur. Cum itaq; Georgium Agricolam medicum, uirum supra reliquam eruditionem, utraq; lingua doctißimum, familiariter & penè quotidie adirem, ac hominis etiam secretiora studia cognoscerem, uenit fortè inter cætera in manus farrago quædam librorum, quos de rebus metallicis ille instituit, Deum immortalem, quæ ibi hominis diligentia, qui labor, quàm acre extabat iudicium. Quicquid omnes tum ueteres, tum recentiores Græci Latiniq; scriptores, de metallis scriptum reliquerunt, quod quidem ex tanta librorum clade reliquum factum est, hic unus accuratißimè discutit, & cum eis quæ in Germaniæ fodinis, nominatim autem

in hac ualle uideri possunt, diligenter expendit. Non *pauca præstantißimis olim medicis in maximo meden=di usu habita, ex altißimis tenebris, uel ut uerius di=cam, ex ipsis inferis quo demersa erant, reuocauit in lucem.* Sed *eorum librorum materia, quod sparsa ad huc & incompacta iaceret, nihil ex ipsis attingere ut ederetur, sum ausus, præsertim ipso pollicente* A=*gricola, se non fraudaturum olim studiosos fructu eo=rundem.* Interim *ex meo in literas, literatósq; officio facturum me existimaui, si dialogum quem idem de ea dem re conscripsit, legendum doctis hominibus edi=dero.* Qua *in re, ut confido me ab optimo quoque ma gnam gratiam initurum, ita ne ipsum quidem* Agrico *lam mihi succensurum spero: qui scilicet compertum habeat & studium & uoluntatem meam in se, & ad huius libelli editionem non alio me consilio, quàm pu blica studia iuuandi, descendisse: quem licet ipse le=uiore opera, & cum animum remittere uolebat, non in hoc ut ederetur, luserit uerius quàm scripserit, ta=men talem eum esse, ut non parum frugis ex eo ad stu=diosos redire poßit, omnes æqui rerum æstimatores iudicabunt.* Hunc *igitur qualiscunq; est, uir strenue, sub tui, & clarißimi doctißimiq; filij tui* Andreæ *no=minis titulo, emittere est uisum: tum quod huic ualli, qui locus gloria rei metallicæ nulli secundus est, tot annos multa cum laude sis præfectus: tum quod studia liberalia tanti facias, ut liberos tuos etiam in* Italiã, *aliáq; remota hinc terrarum loca erudiendos optimis doctißimísque præceptoribus miseris, non contentus maiorum imaginibus illos esse ornatos, nisi & doctri=na nobilitentur.* Præclarè *sanè ageretur cum rebus*

humanis,

humanis, si hæc mens uiris omnibus qui in magistratu sunt constituti, à Deo opt. Max. esset data, non ut hodie uidemus fieri, contemtui & ludibrio paßim haberentur optimæ disciplinæ. Non teterrimi quidam nebulones, sola audacia & temeritate præditi, præmia quæ bonis & doctis uiris decreta oportuit, præriperent. Nolo iusto licet dolori, intempestiuè nunc indulgere longius. Bene faciunt illustrißimi Comites nostri, bene facis tu & Senatus prudentißimus, quod Agricolæ super cuius laudibus nunc mihi silendum puto, suus hic honor habetur. Celebris est hîc locus copia metallorum, sed quanto olim celebrior in omne æuum huius monumentis est futurus? Habet ut cætera taceam in manibus de re metallica libros, quorum & ante mentionem feci, habet castigationes Græcas in libros principum medicorum Hippocratis et Galeni, ex uetustißimis libris maximo labore uigilijsq; collectas, quibus argumentis, quæso quod aliud uel utilius uel magis etiam necessarium suscipere pro sua professione potuisset? Tu interim nobilißime uir cum tuis, hunc libellum, quo ille in ea quæ aliquando seria opera est æditurus, prælusit, boni atq; æqui consulas uelim, Vale.



GEORGII AGRICOLAE BERMANnus, ſiue de re metallica.



Vm ſæpenumero mecum ipſe reputo res, quas uel natura fabricata eſt, uel ars effecit: atq; nomina, quæ quondam ijſdem poſuerunt Græci aut Latini, animaduerto utraq; ſeculis aliquot feciſſe maximum damnũ. Illas quòd partim in magno ſilentio iacuerint, partim non fuerint ſatis explicatæ: hæc quòd pro Græcis aut Latinis barbara, pro ueteribus noua, pro uſitatis inuſitata fuerint ſubſtituta. Quorum alterum magnam ſtudio ſapientiæ & medendi ſcientiæ cladem attulit: alterum craſſas obduxit tenebras reliquis etiã bonis artibus. Iamq; communis omnium interitus appropinquabat, niſi diuina illa prouidentia earum ſaluti ſuccurreret. quæ, quoniam omnia regit & tuetur, optimi cuiuſq; hominis animum ad hoc ſtudium excitauit, ut omnes induſtriæ neruos in eo contenderet, ne ingenuæ artes aut occiderent, aut laterent in diuturna obſcuritate. Itaq; ſuperioribus temporibus alius aliam artem ab immani clade uindicare cœpit: alius aliam ex tetris iſtis tenebris in lucem uocare. quod ipſum quibuſdam bene & proſpere proceſſit. Iam enim non modo linguæ Latinæ, ut de Græca taceam, puritas in Italia maximè floret, ſed exteræ etiam nationes non paucæ eam amplectuntur. Breuiq;, niſi quid aduerſi, quod

Deus

Deus prohibeat, acciderit: eloquentia ipsa uires suas quoquo modo recuperare potest. At uerò rerum cognitio, quæ latißimè patet, imò omnia, quæ sensibus & animo possunt percipi, compræhendit, ex magna parte adhuc negligitur. Nam, ut alia quamplurima omittam, permulta sanè in singulis animantium generibus, in natis è terra stirpibus, in his quæ terra ipsa intra se gignit, nobis planè abstrusa sunt & incognita. Aut si ea cognoscimus, & non raro uel manibus tractamus, quibus tamen nominibus apud ueteres appellata fuerint, omnino nescimus. Ex quo illud consequitur, ut his ipsis, ad usum nostrum procreatis, non utamur. Cum enim multa de natura & uiribus, quæ eiusmodi in rebus insunt, à ueteribus, in primis Græcis, diligentißimè scripta sint: quæ longus earum usus docuit, ratio approbauit: nónne ea omnia longè purius de ipsis, tanquam de fontibus, haurire nobis liceret? si modo nomina uetera & incorrupta nos non laterent, aut his cognitis res, quæ ipsis significantur, nobis ignotæ non essent? Atq; ne longius ab eo, quod institui, recedam, Quis, quæso, nescit quàm utilia medicinæ præsertim eius parti, quæ manu medetur, fuerint metallica? (Sic uerò appellamus ea quæ uel metalla ipsa sunt, uel iuxta metalla reperiuntur, uel dum in fornacibus illa excoquuntur fiunt, uel aliquo alio modo ex eisdem confici possunt) nemo certè, qui modo Galeni summi illius medici & Dioscoridis libros inspexerit. At quis hodie Molybdænam, Pyriten, Chalcida, Mysi, Sory, Pompholyga, Spodium, Diphryges, atq; recrementa quædam metallorum, & alia multa nobis indicare potest? præter Stibi enim, Lithargy-

rum, Arsenicum, Cerussam, atq; pauca quædam alia, nihil hodie neq; officinæ, in quibus cuiusq; generis medicamenta conficiuntur, habent, neq; medici norunt, uera liceat dicere. Pudeat nos eas uoces toties legere, toties in ore habere, & res, quas significant, non noscere. Si nemo satis æquo animo ferre posset nautam, qui sæpius de securitate triremium narraret, cum uerò interrogatus quod nauigij genus esset, dicere, quia id ipsum non cognosceret, non posset, maximè si triremes in eo ipso mari, q; nauigare soleret, minimè deessent, Quo tandem animo medicus ferendus erit, qui crebrò de usu & uiribus medicinarum, quas penitus ignorat, disserit? cum ipsi liceat eas adhibita arte & diligentia, quibus hac parte opus est, interdum etiam in ea, in qua habitat regione, inuenire? Profectò nostra inscitia & negligentia fit ut multæ res lateant, multis non utamur, multæ prorsus intereant. Quid uerò mirum si ulcera quædam, quæ alioqui fortè curarentur, non sanamus, quum pauca admodum emplastra, præsertim ex metallicis composita, quibus ueteres summa cum hominum utilitate, et maxima sua laude usi sunt, integra cōficere possumus. Quæ sanè præcipua fuit caussa, quam ob rem me ad loca, quæ metallis abundarent, contulerim. Quantum uerò ibi consequutus sim, alijs iudicandum relinquo, studium certe mihi non defuisse complures testes esse possunt, in primis Bartholomeus Bacchus, & Laurentius Bermannus uiri non minus literarum, quàm rei metallicæ periti. Quos etiam præter alios sæpius interrogando, antequam metalla cognoscerem, defatigaui. Cum autem mihi tum à medendi officio, tum à grauioribus studijs in-

dijs interdum uacare liceat, ob multas caussas uisum est sermonem, quem accepi doctissimos uiros de metallis nuper habuisse, exponere. Primum ut futuri operis, quod de ijsdem, literis consignaui, gustum quendam studiosis darem. Deinde ut nostræ ætatis homines, ut ipse nihil egregij fecisse uidear, ad res diligentius inquirendas instigarem. Quæ nisi ipsæ, utpote quibus uires insunt, nobis notæ fuerint, absq; ullo fructu uerba sermone terimus. Postremò ut quæ in Germania nostra, ueteribus, quod sciam, incognita, in metallis reperiuntur, ea pro uiribus in lucem proferrē. Si enim Græci, gens doctissima omnium, non sua solum, sed etiam externa, memoriæ tradiderunt, turpe nobis sit res nostras per socordiam & ignauiam nostram etiam nunc tenebris obrutas esse & luce sua carere. Tribuimus uerò Bermanno metallici personam. Nam huius artis peritissimus est, quippe qui miles olim multas regiones peragrauit, in quibus res metallicas, non secus ac Dioscorides herbas, dum sub signis Romanis militaret, obseruauit. Cum quo disputant duo doctissimi & clarissimi medici, Nicolaus Ancon, & Ioannes Næuius. Quorum alter in medicina, quam nos docent Arabas secuti, non indiligenter uersatus est, & doctus præterea ex disciplina peripateticorum. Næuius autem, tum literis Latinis & Græcis, tum maximè ueteri illa medicina eruditus. Cuius uiri nobile ingenium & studium singulare cum in Italia unà operam daremus medicis mihi planè sunt perspecta. Itaque hi cum in foro uallis nostræ starent, & Ancon Bermānum accedere uideret, ita exorsus est.

AN. Bermannum, ni fallor, uideo hominem doctum & ue-

& ueterem amicum. NAE. Quibus ſtudijs deditus eſt? AN. In primis diſciplinis: numerat, metitur, canit, curſus aſtrorum tenet. NAE. Quid audio? AN. Rei etiam metallicæ intelligentia præſtat. NAE. Sed ingreditur ueluti miles. AN. Recte, diu enim, ut plerique noſtri ſolent, meruit ſtipendia in bello. Tace, ſalutabo ipſum. Salue Bermanne. BER. Salui ſitis, quid eſt cur tot medicos conſpicio? eſtne aliquis ægrotus? AN. Fuit. BER. Infelix uerbum apud poëtam, Fuimus Troës, fuit Ilium. Sed quis, obſecro, fuit tandem? AN. Dicam non ſine magno dolore. Henricus Slico, qui ſecundum Stephanum fratrem, quem fortiter pugnando contra Turcas, unà cum Ludouico Panoniæ rege ab hinc ferè biennio perijſſe noſti, & Chriſtophorum qui Romæ inter imperatoris milites peſte deceſsit, decus fuit totius familiæ. BER. Miſera prorſus mortalium conditio, qui nuper apud Pannonas forti & inuicto animo cum hoſte cominus in acie pugnauit, iam domi inter ſuos à morbo deuictus cadit. Virum certe tibi amiciſsimum amiſiſti. AN. Vera dicis, & quoties in eius memoriam incurro, toties uim lacrymarum profundo, non tam quòd bene uoluerit mihi & tali amico orbatus ſim, quamuis & hoc me non parum moueat, quàm quòd à ſuis omnibus repentino abreptus ſit. NAE. Pius quidem dolor iſte quo affici te uideo, & iuſtæ lacrymæ, quas ob clariſsimi uiri mortem effundis. Sed quia ea ratione natura nos omnes coagmentauit, ut rurſum poſsit diſſoluere, eo æquiore animo mors toleranda erit, quocunque tandem curſu ætatis homini acciderit, quòd eam aliquando accidere omnino neceſſe fuit. BER. Recte Næuius di-

uius dicit: tu uerò tene lacrymas, quibus nihil pro fi- ci potest, & quæ philosophum satis non decent: ut ue rò id facilius fiat de alijs colloquemur. Sed quorsum it Colomannus? AN. Ad metallicos qui eum apud amicum quendam expectant, forte symbola daturus, uel partes fodinarum empturus. BER. Amare ne & ipse fodinas cœpit? AN. Maximè, multis enim iam annis in eorum numero est, de quibus Demetrius Pha- lereus uerißimè mihi uidetur scripsisse. Quæ recepe- runt, non ceperunt: quæ uerò habuerunt, abiecerũt. BER. Non intelligo ænigma. AN. Non? metallici quos eruunt lapides, eos, quia nullum utilitatis fructũ præbent, non accipiunt, sed proijciunt. quas uerò ha bent pecunias, eas, q̃ impendunt in fossores & stru cturas subterraneas, quodammodo abijciunt. BER. Ne dicas uerißimè hæc de metallicis scripta. nam et- si de nonnullis dici poßint, qui sua in fodinas nihil un quam recepturi conferunt: non pauci tamen contrà reperiuntur qui minimis impensis ad maximas pecu- nias ueniunt. Nónne hominum memoria Moncero ad ducenta milia aureorum fodinæ dederunt? nónne to- tidem ferè Romano? Atque, ut omittam Polneros, Fe deranglios, Ippouios, Tomesernos, Phloccios & a- lios complures, quos omnes cum nihil, aut parum ad modum haberent, fodinæ beatos fecerunt, Georgiũ Storcium nosti? AN. Noui medicum egregie doctum, nec non metallicæ artis gnarum. BER. Is est quem dicere uolebam: pater ipsius multa milia nummûm è fodinis argentarijs consequutus est. AN. Audiui. BER. Atque huius filiam, illius sororem Colomanus uxorem habuit: qua ex re splendidæ illius fortunæ

particeps

Demetr: phalereus

participeps factus est. AN. Non mirum ergo si ipse fodinas amat: ego adamarem si tantas mihi diuitias largirentur, quantas uel ipsi Storcio olim Annebergum, uel nuper hîc Suicero, homini Rhenano, uena cui Stella nomen est. NAE. Cedo quot milia argenteorum nummûm, qui hîc cuduntur, quorúmque singuli aureum Rhenanum ualent, accepit? AN. Certius Bermannus dicet. BER. Plus quadraginta. NAE. Quid autem uena, argenti feráxne adhuc est? BER. Maximè. NAE. Vbi nam ea est? BER. Non longe hinc in superiori montis huius planicie. NAE. Rogo te quàm maximè Ancon hunc ores ut nobiscum ascendat, & uenam, quæ tantam uim diuitiarum effundit, nobis monstret. AN. Bermanne, si tibi per negocia licet, per amicitiam nostram te etiam atq; etiam oro, ut cum mei, qui & ipse uidere percupio, tum præsertim Næuij gratia id facias: hac enim ratione nouam illius amicitiam conciliare tibi licebit, & ueterem nostram confirmare. BER. Quamuis negocia multa et magna mihi sint, his tamen omnibus prætermißis uestræ morē geram uoluntati. AN. Quia id ipsum quod uolumus à te impetramus, nullam moram interponendam puto, quin statim ad uenæ istius fodinas ascendamus. BER. Ascendamus: ab omni enim mora temporis breuitate excludimur, inclinato iam in postmeridianum tempus die: certe nisi dies hoc anni tempore esset apud nos longior, nihil efficere nos crederē posse. NAE. Festinandum igitur nobis puto. BER. Hos montes qui cingunt Boëmiam, nisi memoria me fallit, Sudetas appellat Ptolemæus. NAE. Haud te fallit, opinor. Boëmia enim ipsa undiq; montibus syluestribus se-

bus septa & uallata est: quorum altiores qui partim eam circundant, partim longe in eius interiora pertinent, ac regionem ipsam ferè intersecant: partim extra eam etiam meridiem uersus sed longius & occidentem excurrunt, Sudetas appellari tecum sentio. BER. Itaq; hi cum reliquorum metallorum omnium, tum maximè argenti feraces sunt. Fodinas enim eius generis metalli celeberrimas quasque in ipsis esse constat. Atq; adeo Fribergum in pede penè istorum montium, qua parte ad Misenam spectant, situm est. Annebergum item & Gairum, quæ inter Fribergum & uallem sunt interiecta. Snebergum uerò ad Muldam flumen, ubi ijdem in occidentem uergunt. Atq; in metallicos omnes, qui ea loca incolunt, antiqua & nobilis ducum Saxoniæ familia dominatur. Vallis autem hæc intra ipsos montes est, & in eisdem uersus Morauiam, Igla & Cottenbergum: uersus Silesiam Reichensteinum, Aldebergum, Cuperbergum, Goldebergum. Hactenus loca quæ argenti metallis abundant, uno atq; altero excepto, recensui. Iam in ijsdem montibus sunt non paucæ plumbi candidi fodinæ, è quibus olim multum floruerunt Aldebergum, Irbersdorfum & Graupum: nunc floret Sclacchebaldum, quod à nostra ualle non amplius duodecim milia passuum abest. Totidem ferè Pleistadium, in quo loco plumbum nigrum effoditur, unde & nomen reperit. Fodinæ autem ferrariæ innumeræ, quas præterire mihi uisum est. At æris metallis & plumbi nigri Melibocus mons magis abundat, in quo sunt Eislebe, Mansfeldum, Hostede, in quibus multum æris conficitur. Est in eodem Goslaria, ubi tantum Galenæ & Pyritarum

Cor: Tacit

ritarum ex quibus plumbum nigrum excoquitur, inuenitur, ut mons quidam ferè nihil nisi Galena & pyritæ esse uideatur. Argenti uerò uiui magna admodũ copia reperitur Schonbachij, quod ipsum quoque in Boëmicis montibus situm est. NAE. Cornelius Tacitus qui de Germania quàm potuit homo Latinus id temporis diligentißimè scripsit, ita ait: Argentum et aurum propitij an irati dij negauerint dubito. Ex quibus uerbis perspicuè intelligi potest, nullas eorundem metallorum fodinas olim in Germania extitisse. Adiecit tamen id quod uirum prudentem de re incerta & dubia dicere decuit. Nec tamen affirmauerim nullam Germaniæ uenam argentum aurúmue gignere, quis enim scrutatus est? BER. At hodie plurimi scrutantur & reuera inueniunt Germaniam præ cæteris regionibus metallis abundare. AN. Nota res est. Sed potésne dicere quando primum fodinæ apud nostros cœperint? BER. Dicam ea quæ scio. Ferrariæ fodinæ omnium primæ fuerunt, quas coluere Gothini, qui Gallica lingua usi sunt, ut idem Tacitus scribit. NAE. Rectè dicis, nam de uetustioribus nihil scriptum est: nisi fortè uerum fuit quod Plinij tempore, ferebatur æris fodinas in Germania repertas. BER. Post Ferrarias Goselariæ fuerũt plumbi nigri, quæ, etsi nobis incertum est, quo anno cœperint, tamen sub Othone magno imperatore, ut annales loquuntur, primum fodiebantur, id est, annos circiter ducentos & uiginti ante Fribergum, quod est in Misena, cuius fodinæ celeberrimæ anno ab hinc tricentesimo septuagesimo tertio casu quodam coli cœperunt. Cum autem argento maximè abundarent, & ob eam ipsam

psam caussam plures undiq;, qui rei metallicæ operam darent, congregarentur, quasi coloniæ quædam ad loca uicina, licet non iisdem temporibus, deductæ sunt, è quibus nobiliores & quæ hodie etiam florent Irberesdorfum, Gairum, Aldebergum. Trapenaurũ uerò & Mocchenbergum uetustas obliuione fermè obruit. Sed & Igla ipsa Fribergum subsecuta est, quantum ex legibus potest colligi, quas ab illis se sum sisse apertè fatentur. Post Iglam Cottenbergũ fodi cœpit. Snebergum autem abhinc annos duo de sexaginta. Annebergum septem & triginta. Nuper uerò hæc uallis nostra non minus reliquis argento abundans, & uiris metallicis referta, à quibus proseminati quasi sunt hi qui fodiunt Pleistadium, Cinstadium, Bisetalum. AN. Pergrata hæc temporum notatio fuit: uerum nimium festinamus, subsistamus parum atq; despiciamus ipsam uallem. NAE. Deum immortalem quot & quanta ædificia, quæ tum uallem tegunt, tũ ita montibus ex utraque ipsius parte hærent, ut alterum alteri incumbere uideatur: aliquam ex magnis urbibus nostris Erphurdium puto uel Pragam pene uidere mihi uideor, aut quantas Italia habet Bononiam & Patauium: & audio, quod magis mirum, per paucos esse annos ex quo fodinæ hîc cultæ sunt. BER. Annus est duodecimus cum una modo casa esset iuxta ueterem puteum ferè collapsum: per id temporis in Thermis Caroli quarti imperatoris erant Alexander comes Leisnicius uir strenuus & qui persæpe Turcis terrori fuit, Volfgangus Schonbergius Baro non minus prudentia quàm genere & diuicijs clarus, Stephanus Slico qui in bello contra Turcas infe-

liciter gesto, ut scitis, fortiter occumbere potiusquã turpiter fugere maluit, & præter hos è Tomisernis quidam, qui fatis ita uolentibus consilium de ueteri puteo instaurando ineunt, quod ipsum cum collatis pecunijs, agere cœpissent, non longo tempore post fossores uenam argenti diuitem inueniunt: ea res uicinos commouet, maxima undiq; confluit turba metallicorum, quorum pars uirgula diuina uenas quærit, pars coniectura quadam artificiosa, atq; fossas agũt: uix puteus quibusdam in locis fodi cœptus est, cum sub summo quasi cespite argentum inueniunt: ut in Turcarum monte, quem è regione conspicitis, euenit: & in altera parte huius montis, quem à Scotis nostri appellarunt: quod sanè multò etiam plures huc traxit, ut sumus omnes ferè homines pecuniarum auidi, & paruis sumtibus ac labore quàm minimo diuites fieri cupimus: qua de re tot domus extructæ, tot putei effoßi, tot cuniculi in montes sunt acti. NAE. Mira narras. BER. Quos nunc montes arboribus spoliatos cernitis, in his densißima silua erat: & ualles quas iam tot milia hominum habitant, latibula erant ferarum. AN. Vt modo unum è montibus Turcicum, alterum Scoticum nominabas, itane & reliquis sua sunt nomina? BER. Maximè qui est è regione huius, quique in longum sine interiecta ualle in meridiem protenditur, cum à Turcis, ut dixi, appellant: qui uerò præ cæteris omnibus in altum erigitur, ob id Turriferum nominant. Huic qui subest medius, ut est, uocatur: quem autem ultimum ex eodem latere uidetis Solaris, quod ad solem orientem spectat, dicitur: atq; hi omnes unius lateris montes respectu uallis orientem

uersus

uerſus ſiti ſunt. Alterius uerò, is quem primum cernitis ex Nicolao quodam, proximus ex cuneo nomen duxit. Tertius ordine eſt Carbonarius. Quartus, in quo nunc ſtamus, à Scotis nomen accepit: eum ſequitur qui à ſacerdotibus dictus in ſuperiorem & inferiorem diuiditur. AN. Vnde hæc nomina montibus? Fuerúntne hîc Turcæ? BER. Diuinum numen prohibeat, ut Turca in mediam magnæ Germaniæ regionem penetret, quo Romanus qui toti ferè orienti & occidenti imperabat, tot cruentis bellis non potuit peruenire. Sed ſic uulgus metallicorum nominat montes ut unum ab altero poßit diſtinguere. Pergamus nunc uix enim medium montis ſuperauimus. NAE. Præcedas. Sequimur. AN. Nimiū feſtinamus. BER. Credo te diuitem factum quod progrediaris tam tarde. AN. Quid ita uerò? BER. Quia nuper quidā, cuius nomen, ne quempiam lædere uelle uidear, taceo, antequam diues fieret, & in ſumma adhuc egeſtate eſſet, quotidie bis aut ter nihil queſtus hunc montem aſcendere ſolebat, ut uerò melior fortuna aſpirare cœpit, mox de difficultate anhelitus conqueritur, & auram ait eſſe grauem, ſe ultra in ualle commorari non poſſe. AN. Quid narras? itáne diuitiæ mutant mores? BER. Quid alijs contingat neſcio, ſic certe iſtum uidimus mutatum. NAE. Vulgi quidem mores hoc modo mutari ſolent, optimorum autem uirorum minimè: quorum animus rebus ſecundis non effertur: aduerſis non deijcitur, ſed ſemper idem eſt manétq; conſtanter. AN. Aër ſatis ſerenus & gratus eſt in ualle hoc anni tempore, qualis uerò in autumno & hyeme ſit ignoro. BER. Solebant quidem his po

tißimum temporibus, quæ modo dixisti, esse nebulæ tantæ & tam crassæ ut uallem totam obtegerent, et aspectum etiam solis interdum nobis adimerent, & iu re quispiam tum dicere potuisset nos nõ aliter ac Cimmerios in tenebris uersari: nunc uerò tum siluis præcisis, tum multis cuniculis, per quos riuuli aquarum effluunt, in montes actis, cessant nebulæ, utpote montibus aridioribus factis & aura liberiori reddita: atque ita etiam uallis nostra caligine ultra nec circunfunditur nec occultatur. Sed de his satis, iam enim prope uenam, quam uidere uultis, sumus. Vena etiam, quà nunc gradimur, subest, quæ transuersa Stellæ incurrit. NAE. Est ne ipsi nomen? BER. Est. Heterespergiam nominant. NAE. Vnde id reperit? BER. Ex inuentore. NAE. Quid audio? Venæ & Putei ut olim apud Hispanos ex inuentoribus nomina duxerunt? Si enim rectè memini Plinius scriptum reliquit. Mirum adhuc per Hispanias ab Hannibale olim inchoatos puteos durare sua ab inuentoribus nomina habentes, ex quîs Bebelo appellatur. BER. Nonnulli ex alijs rebus nomina inuenerunt, prout inuentori placuit. proxime enim fodinæ sunt, quarum alia Cæsar Germanicus nominatur, alia asinus aureus, alia ursus. Vides terminum hunc? NAE. Lapidem ui deo terræ infixum. BER. Rectè. Bacchus uocatur hæc fodina. NAE. Quid Bacchus agit in his montibus ubi uix crescunt pruna siluestria? BER. Est, ut dicis, sed hîc inueniuntur tot & tantæ massæ argenteæ, ut si cui fortuna bene uelit, ipsi uina, uel è Creta usq; allata, defutura non sint. Suum autem nomen fodinæ dedit Bartholomeus Bacchus, uir omnis

antiqui-

antiquitatis & eruditionis amantißimus, nosti hominem? NAE. Noui. Abstemium non Bacchum dici oportebat: nam paulùm uini bibit. BER. At partes in hac ipsa fodina nonnullis donauit qui hilares esse solent, è quibus unum tibi nominabo Eobanum Hessum poëtarum omnium, quos hactenus Germania habuit, in elegia, mea sententia, facilè principem. NAE. In eodem genere carminis ipsum non longè sequitur Iacobus Mycillus iuuenis optimo ingenio & flagranti studio. Sed Eobanus dignus profectò esset fortuna Suiceri. quàm uellem Heteresbergiam uenam argenti tam feracem esse quàm Stella est. BER. Est sanè, nam & ipsa in monte Turcico, ubi aliud nomen habet, ingentes thesauros effudit, neq; exiguos in pede huius montis: sed hoc in loco nec profundi satis sunt putei, nec cuniculi huc acti, quam ob rem hîc etiam aliquid argenti nos effodere posse speramus. NAE. Si spe quicquam efficeretur, equidem unà cum Eobano sperarem, tam amo uirũ, cum quo mihi olim Erphurdi magna familiaritas intercessit. BER. Sperandum omnino est, siquidem præter spem nostris interdum nihil est, puteis ad centum usque orgyas effoßis, & quemadmodum rectè dictum est, Spes alit agricolas, ita eadem sola persæpe metallicos in intima terræ uiscera & Plutonis regna ducit. AN. Ego spem precio non emo. BER. Quid ita? AN. Quia multum in fodinas sumtum facere oportet, quod si iam spes fefellerit, meritò me deridendum putarem, qui ad incertũ casum certas pecunias impenderim, & temere me fortunæ commiserim. BER. Nimia ista tua prouidentia obstabit, quo minus unquam uel bonus metallicus uel

diues, quò peripatetico aspirare liceret, fias. Atque hac certe ratione neq; agricola sereret, quia timenda sit calamitas, neq; mercator nauigaret, quia naufragium pertimescendum, neque quisquam in militiam iret, quia incertus sit belli exitus, sed bene sperant omnes & prospere eis res sæpius procedit, nemo uerò animo qui abiecto & timido fuit unquam rem fecit, aut etiam faciet. Sed deflectamus ad sinistram & ad puteum, cui Constantinus nomen est, accedamus. NAE. Quod tu modo puteum, Vitruuius specum appellat. BER. Ita est, atq; cum eo Germanicum nostrum uidetur conuenire, uoce deducta à uerbo, quod licet utriq; nationi diuersum sit, idem tamen significat. Est autem Constantinus demensum quintum uenæ Stellæ. NAE. Auspicatum sanè & imperatorium nomen puteus hic habet: largietur, ut decet imperatorem, regia prorsus munera. BER. Speramus, & nuper cœperat, atq; uno & altero die quinquaginta pondo argenti effodiebantur, interea nihil uidimus, desideramus in eo constantiam. AN. Quasi uerò non sperandum uobis esset. Sperate cum iterum argentum eruetur, tum fortè constantior erit. BER. Tunc etiam ubi res cum nomine congruet, uerè Constantinus appellabitur, atq; adeo si abundè argentum largietur, magnus. NAE. Quid hîc uideo? BER. Machinam uides tractoriam, quam duo iuuenes robusti in orbem torquent, & modulis, quicquid è uena excisum est extrahunt. NAE. Labor non exiguus uidetur esse. BER. Omnium maximus: à summo mane usq; ad uesperam carris, id quod extraxerunt, euehentes, ad eundem laborem, tanquam Sisyphus ad saxum,

Haspel.

xum, redeunt. NAE. Ancon noster si duos menses machinam uolueret, non in Crassorum familia, ut nunc, censeretur, sed Macer futurus esset. AN. Inimicis ista precanda, siue malis Stoicis, qui suam tolerantiam prædicant, haudquaquam Peripateticis aut Epicureis quibus ornatior & delicatior uita placet. BER. Hoc loci nihil iam egregij uidebitis, eamus ad eiusdem uenæ puteos argenti feraces. NAE. Quã picturam occidentem uersus in tabula, foribus casæ cuiusdam affixa, conspicor? hominis bifrontis imago ne est? BER. Ianus est. NAE. Ianus? BER. Ille ipse, quem antiquitas iccirco, ut scitis, bifrontem finxit quòd & præterita sciuerit & futura præuiderit. NAE. Quid puteus eóne nomine appellatur? BER. Sic nomen ipsi posuit Bacchus noster. NAE. Illéne deos eligit quorum in tutela fodinas suas esse uult? BER. Quin potius altero uocabulo, nempe Bacchi, ad nomen suum, ut ante quoque dixi, alludit. Hoc metallicos quosdam monet, ut quemadmodum Ianus olim erat, ita & ipsi sint prouidi, ne omnibus pecunijs exhaustis, in extrema tandem egestate uiuant. NAE. Ianus qui bifrons est minimè fallet, ut nec ipse falli potest. BER. Quid futurum sit fortè Ianus prouidere, aut Lynceus qui omnium acutissimè uidisse traditur, cernere potuisset. Nos, quibus tanta prouidentia & acies oculorum negata sunt, nescimus. Speramus tamen indicijs quibusdam adducti. AN. Quid ais? síntne uobis indicia? BER. Maximè. AN. Sint sane, ut dicis, at incerta prorsus & dubia sint necesse est. Qui enim scire potestis quamdiu ea ipsa firma erunt? aut si diu etiam erunt firma, argentum certe

subesse? mihi quidem nullo modo uidetur id fieri posse: quæ enim acies humani ingenij aut tanta est? aut esse poßit? ut in intima terræ penetret, atq; quid ibi reconditum sit inspiciat? Certe si quid fodiendo efficitis, illud ipsum uos aßiduitate, aut beneficio fortunæ potiusquam arte aliqua consequi credo. BER. Siue arte, quæ, ut quidem ego sentio, hic non omnino nulla est: siue fortuna, ut tu uis, quippiam assequimur, non referre puto: id modo assequamur, quod tam uehementer optamus, ob quod tot molestias & erumnas solemus perferre, cuius deniq; gratia & dies & noctes tantopere laboramus. NAE. Ne nunc in hunc latum disputationis campum ingredimini, cũ plus uacui temporis habebimus, de his nobis disserendum erit, & quidem accuratius. Certe & hæc uena per transuersum Stellam secat. BER. Ita est. NAE. Quo nomine appellatur? BER. Triadis. AN. Auspicato sane, ternarius enim numerus continet initium, medium, & finem, quibus omnia transiguntur. NAE. Quia hîc omnium perfectißimus est, non erit uena sine argento. BER. Satis uberes fructus in monte tulit, qui à Turcis nomen inuenit, nec multò minores in radice huius montis: quid uerò in hac ueluti planicie datura sit, tempus, quod omnia aperit, ostendet. NAE. Nouam figuram domus conspicor. Pyramis aliqua mihi uidetur esse. AN. Mihi uerò ad exemplum etiam Panthei Romani facta. BER. Perbelle, siquidem in ea Plutus habitat omnium deorum potentißimus. AEdificium enim hoc super puteum, qui tantas diuitias cum multis qui uitam in egestate degebant, tum Suicero largitur, extructum est. NAE.

Quid?

Quid? Plutus tandem respexit indigentes? Chremylus ne aliquis illum ad AEsculapium duxit, ut ipsi sensus oculorum restitueretur? BER. Minimè. Sed metallici, qui multum & diu intra terram, quò se abdere solet, eum quærunt, cum uerò inuentus fuerit, sub dium protrahunt: quod ubi fit maxima undiq; hominum multitudo eius uisendi gratia accurrit, atque ipsum magna cum lætitia & ingenti plausu excipiunt. NAE. Non minori credo quàm Veneti suas naues, mercibus oneratas, cum eas uel ex Beryto, uel ex Alexandria redire ex altißima turri prospiciunt. BER. Ducunt uerò ipsum non ad Aesculapij, sed ad officinas metallicas ut suam lucem & nitorem recipiat: quam ob rem eos beatos facere solet. NAE. Læta hæc sunt, his potißimum quibus ea felicitas contingit. Sed cur ab alijs fodinarum casis hæc differt? BER. Intelliges, ingrediamur. NAE. Deum immortalem quantam machinam uideo, estne pro expugnādis urbibus, ut olim aries & testudo, facta? BER. Pro expugnanda uena hac, quæ suppeditat nobis copiam argenti, fabricatam uides, est autem etiam ipsa tractoria. NAE. Quid agunt hîc equi? BER. In orbem ducunt eam. NAE. Magna facilitate. quàm uellem nunc Stratonis Lampsaceni librum, quem de machinis metallicis scripsit, extare. BER. Vellem & ego plurimum, de machinis enim, quibus pondera leuantur, præter Vitruuij quædam, ferè nihil superesse scio. NAE. In Stratone crederem huius & similium descriptionem artificiosam inueniri posse. BER. Fortè inueniretur. multæ tamen machinæ, si quid ego sentio, à nostris hominibus inuētæ sunt, quæ

ueteres illas non parũ artificio uincunt, aut multum ab eis differunt. NAE. De re quam ignoro non contenderim tecum. BER. Equidem quod de machinis apud Græcos autores fuit, à Vitruuio transcriptum puto: quod si iam nostra cum illis conferes, tum quid intersit iudicare poteris. Puteorum certe altitudo necessitate quadam nostros adegit ut tot & tanta instrumenta tractoria excogitarent. Sunt autem longè maiora & artificiosiora profunde admodum in ipsis puteis cum Gairi, quæ patria mea est, tum præsertim Snebergi, ubi puteus fodinæ, ex quo tanti thesauri, nostra ferè memoria, effoßi sunt, ducentarum fermè orgyarum altitudine est: quare eiuscemodi machinis opus fuit. NAE. Quam puteorum altitudinem narras, atq; etiam restant adhuc inferi? BER. Imò Cottenbergi putei sunt plusquam quingentas orgyas alti. NAE. Et nondum aulam Plutonis metallici expugnarunt? AN. Profectò si uera esset opinio Pythagoreorum, qui terram non in medio ut centrum statuunt, sed circulum, qui circa medium uoluitur, iam dudum ille ipse in tanta puteorum altitudine perfossus, iter metallicis ad eos qui aduersi nobis stare dicuntur, aperuisset. NAE. Xenophanes Colophonius & Empedocles qui immensam & infinitam terræ altitudinem decreuerunt, hoc argumento, tanquã sensuum iudicio, nixi aduersarios suos fortiter oppugnassent. Sed multum fortè aquæ habent tam alti putei. BER. Quidam planè sunt aridi: quidam adeo multum aquæ continent, ut Thales Milesius hinc terram aquæ, ut ligna solent, innatare probare posset. NAE. Fortaßis in his uel ad Styga, uel ad Cocytum,

uel

Largo

uel ad aliquem alium inferorum fluuium à uestris peruentum est. BER. Vtut iocamur genus certè dæmonum in fodinis nonnullis uersari compertum est: quorum quidam nihil damni metallicis inferunt, sed in puteis uagantur, ac laboribus cum nihil agant uidentur se exercere: nunc cauando uenam, nunc ingerendo in modulos id quod effossum est, nunc machinam uersando tractoriam, nunc irritando operarios, idq; potissimum faciunt in his specubus è quibus multum argenti effoditur, uel magna eius inueniendi spes est. Alij uerò noxij admodum sunt, ut ille qui ante aliquot annos Annebergi fodinam infestam habebat, ut cui nomen Corona Rosacea, metallicos duodecim, quæ res multis nota est, necarit, ac ea de re fodina, quantumuis argento diues esset, relicta fuit. AN. Eius generis dæmonum, quod in metallis esse solet, inter reliqua, sex enim numerat, Psellus mentionem fecit, atque id ipsum, ni fallor, cæteris peius, ut quod crassiori materia amictum sit, esse dicit. BER. Sunt inter eos nonnulli, ut dixi, ita praui, ut metallici eos non secus ac pestem quandam præsentissimam auersentur & fugiant: alij contrà mitiores, quos frequentes adesse & laborem eorum sæpius audiri non modo non ægre ferunt & dolent, sed etiam exoptant & pro omine bono ducunt. Sed mittamus dæmones, tot & tantis machinis opus fuit ut extraheretur aqua & id quod effoderent. NAE. Digna profectò essent hæc & eiusmodi alia instrumenta ut posteritati traderentur. BER. Digna planè, & arbitror breui futurū. NAE. Magnus modulus hîc est. BER. Eum minores octo uix explere queunt: itaq; hac machina die uno tantū

uel

uel terræ uel lapidis è uena excisi extrahitur, quantum altera octo integris diebus. AN. Funis quoque ductarius cuiuis rudenti æquandus est. NAE. Videamus ea quæ extracta sunt. BER. Melius extra casam in tumulo è fodina egesto à uobis uideri poterũt. Primo nanq; argenti materiam conspiciemus: narrauit enim mihi præses fodinæ in altero modulo, qui mox extrahetur quædam inesse quæ multum argenti in se contineant. NAE. Non mihi displicet. AN. Nec mihi. BER. Statim fiet: siquidem puteus non multum profundus est, non enim ultra sexaginta orgyas, quod si ad centum eo modo quo cœpit argentum fuderit, regias diuitias largietur. NAE. Dies posteri quid fiet indicabunt. BER. Venæ certe extensio, caput, fibræ magnum quiddam pollicentur, sed modulus iam extractus est, & aluei quidam in eum impositi quos præses fodinæ & alij accipiunt, ut eos in domicilium, quod hîc proximum est, ferant, quam ob rem sequamur. NAE. Probe dicis, eiusmodi enim materiæ uidendæ gratia tecum ascendimus. BER. Ingredimini. NAE. Quot modulos & alueos uideo. BER. In his omnibus argenti materia est, atque hîc primum uides Galenam siue plumbaginem. NAE. Estne hæc plumbago, quam Plinius μολύβδαιναμ etiam uocat? BER. Ita sentio. sed sic defendo hanc sententiam, ut si quis claris & euidentibus argumentis aliter se rem habere probauerit, non inuitus de ea discedam. NAE. Probe dicis, & eo animo maximè quenq; esse oportet, qui uerum inuenire sine pertinacia & contentione uelit. Sed, obsecro, dic nobis quibus indicijs persuasus Galenam id esse putas? BER.

Quæ

Seigre

Klufft

Quæ nunc mihi homini metallico succurrunt, ea dicam, neq; dubito quin à philosophis & medicis longe & plura & accurata magis dici poßint, modo tantũ otij sibi sumant, ut in hanc rem animos parum intendant: nam multa consideratione opus ipsis non est. itaque Galena uena tum solius plumbi, tum communis argenti & plumbi uocatur: id quod ex uerbis Plinij, quæ ita habent, intelligitur. Loquitur autem de terra in qua inest argentum. Excoqui non potest nisi cum plumbo nigro aut cum uena plumbi. Galenam uocant, quæ iuxta argenti uenas plerunq; reperitur. Libro uerò sequenti ita scribit. Est & μολύβδαινα, quam alibi Galenam uocauimus, plumbi & argenti uena communis. NAE. Satis ex his uerbis Plinij Galenam uenam esse uel plumbi tantum uel plumbi & argenti simul intelligitur. BER. Iam constat plumbum, de nigro loquor, ex hac una materia, quam cernitis, & pyrite ac alio quodam genere non ita fœcundo huius metalli, excoqui posse: modo solum, quale ferè est Villacense, modo uariè mixtum cum argento, ita ut eiusmodi plumbi talentum nunc libram argenti, nunc mediam: interdum etiam minus contineat. Aliud præterea genus Galenæ est, huic, quod iam uobis ostendi, colore nihil dißimile, sed prorsus sterile ut totum uis ignium consumat. Hæc prima mea coniectura est, quod si quis ex alijs quibusdam quàm ex his ipsis, de quibus modo dixi, plumbum nigrum excoqui unquam aut uidit aut audiuit, dicat & minimè grauiter feram rem in dubium uocari. NAE. Non coniectura est, meo iudicio, sed argumentum satis firmũ, si tu, qui tot regiones peragrasti ex nullo alio genere

plumbum

plumbum nigrum confici uidisti. BER. Equidem non uidi, quid alij uiderint nescio. Altera coniectura leuis admodum est, fateor. Galena siue Hispanicum, siue alterius gentis uocabulum sit, nihil moror: nam nostrum non esse hinc perspicuum puto, quod serius metalla fodi cœpisse in Germania constet: id certè nostri imitati, eandem rem similiter, ultimis tantum modo literis mutatis, appellarunt. AN. Hæc coniectura sua ui satis firma esse non uidetur, priori uerò iuncta eam non parum confirmat. NAE. Marcellus Virgilius, qui post Hermolaum Barbarum Venetum & Ioannem Ruellium Suessionensem, uiros doctissimos, Dioscoridem interpretandum sibi sumsit, utriusque linguæ, mea sententia, non fuit imperitus, sed in harum rerum cognitione penè rudis. Is mihi semper uisus est errasse, cum scribit in annotationibus suis se credere Galenam à Galecia Hispaniæ dictam. AN. Quid ita? NAE. Quia Plinius hac parte mihi grauissimus autor, negat in Galecia plumbũ nigrum, quod ex Galena conflatur, fieri: ait enim, Non fit in Galecia nigrum, cum uicina Cantabria nigro tantum abundet. AN. At idem candidum tam in Galecia quàm Lusitania gigni scribit. BER. Verum id ipsum non ex Galena, sed ex lapillis nigris, quod ipse etiam indicat, conficitur. AN. Discedamus à Marcello qui metalla nusquam se uidisse commemorat. BER. Recte, nam permultis erroribus, qui ex diuersis proferri possent, nunc supersedendum est. Tertiam autem, si placet, coniecturam audite. AN. Maximè. BER. Colore plumbi, ut uidetis est, atq; ob id Græcis μολύβδαιναμ, Latinis plumbaginem dictã arbitror, nisi

nisi quis iccirco potius, quod ipsum etiam pro me facit, sic dictam uelit, quòd ex ea plumbum fiat. Itaque hæc sunt quæ pro plumbagine dicere uolumus & possumus, quæ si uobis uidentur uera aut ad uerum quàm proximè accedere, habeo quod uolo, sin minus, non laboro: quin etiam uos adhortor ut contra hæc dicatis. NAE. Ferè mihi persuaseris, unus tantum restat scrupulus, qui me urget. BER. Quis tandem ille est? uidebo an eximi poßit. NAE. Dioscorides Molybdænam suam foßilem, quæ ad Sebastiam & Corycum inueniebatur, flauam esse scribit & splendentē, at quam tu nunc nobis monstras splendet quidem, sed plumbea est, haud quaquam flaua. BER. Possem equidem respondere, me de Plinij Galena, quam ipse Molybdænam uocari scribit, dixisse, & sic nihil prorsus mea opinio labefactata esset, sed quia adhuc penderes animi, dicam quæ ego sentio: tibi deinde uel consentire uel dissentire liberum erit. A Dioscoride Galæna hæc, quæ plumbi colore est, si quid ego iudico lapis μολυβδοειδὴς quod plumbi specie sit appellatur, atq; is à Molybdæna natiua ipsius Dioscoridis magis colore quàm materia differt. NAE. Quid ita de lapide plumbario iudicas? fortè quod plumbi specie sit: at enim quæ specie & colore non differunt, non statim eiusdem etiam materiæ sunt: nónne gemmas hodie ex uitro natiuis illis tam similes quidam fingunt, ut persæpe improuidis imponant? quas tamen lima & ignis peritis non gemmas, sed uitra esse coarguunt. BER. Vera dicis, & profectò multa alia sunt quæ persæpe specie fallunt. Sed lapidem plumbarium materiam plumbi in se continere ex

ipso

ipſo Dioſcoride perſpicuum eſſe poteſt, qui eaſdem ui res ipſum habere ſcribit, quas habet tum plumbum lotum, tum recrementum plumbi, & eodem quo poſterius modo lauari. NAE. Memini. Sed audi Ancon, credebam nos ſermonem habituros cum metallico quodam, at cum philoſopho & medico, ut uideo, diſputamus. BER. Ego meritò rideor, qui me non intra ſepta mea, quod modeſtiæ erat, contineo, ſed in iſtos ueſtros campos admodum latos & mihi planè incognitos egredior: ubi quid facilius eſt, quàm aberrare? ueſtrum igitur erit, me reducere in uiam. NAE. Minime rideris, neq; hactenus, meo iudicio, erras, perge igitur. BER. Quod latini uenam, Græci modo terram, modo lapidem, ut audio, appellant: atq; ita mihi lapis plumbarius dictus eſſe uidetur, ut uena plumbaria dici ſolet. NAE. Venam, quemadmodum intelligo, materiam dicis ex qua metalla excoquuntur. BER. Recte accipis. NAE. Itaq; æris uenam Galenus liberum nobis reliquit uel terram uel lapidem nominare. Sic tu quoq; lapidem plumbarium, materiam ex qua plumbum fit, dictum putas. BER. Rem tenes. Plinius præterea, qui Dioſcoridem fermè latinũ feciſſe dicitur, Galenæ, quam etiam molybdænam uocat, uoce contentus nihil ſcribit de lapide plumbario: quinetiam ueſter Galenus, ut mihi nuper quidam retulit, ait ſe unà cum multis alijs natiuam molybdænam lapidis ſpecie, quemadmodum Cadmiam in montibus & riuis Cypri, proiectam uidiſſe in uia, quæ à Pergamo ad officinas metallicas ducit: nec ſeorſim lapidis plumbarij mentionem facit, fortè quia & ipſe pro eiſdem habuit, quia non materia, ſed colore ſolũ differunt.

differunt. NAE. Est ut dicis. BER. Postremò Galenus in libro qui de compositione medicamentorum per genera inscribitur, eo loco quo docet quid inter emplastra facta ex lithargyro aut molybdæna intersit, inter cætera, ut mihi ante paucos dies quidam è Græco interpretabatur, ait è cerussa & lithargyro alba, è molybdæna subfusca & quæ cineraceo colore sint confici, id quod experientia ita esse nuper didici, cum ex nostra Galena, non flaua illa, sed plumbea, aqua & oleo, ὑδρέλαιον Græci, puto, appellant, emplastrum conficerem. Sed è molybdæna etiã, quæ opere fornacum fit, metallicam Plinius nominat, eiusdem quasi coloris emplastrum fieri comperi: hoc tamen interest, quod metallica igne liquescit dum in emplastrum coquitur, natiua uerò ut Cadmia lapides & harenæ etiam, non liquefit, etsi in puluerem tenuißimum fuerit redacta. NAE. Quid igitur Dioscoridi uisum est, qui scribit eam oleo incoctam iocinoris colore fieri. BER. Rectè sensit, nam eum colorem cum oleo tantum coquitur, assumit. Sed Plinius hac parte, cum Dioscoridis uerba latine reddit, memoria mihi lapsus uidetur esse. Dioscorides enim facticiam, ipse natiuam ubi oleo coquitur, iocinoris colorem referre scribit. NAE. Idem mihi uidetur, nec mirum est in tanta rerum omnium congerie. BER. Candide iudicas. NAE. Multa nunc dixisti Bermanne, in quibus tibi assentiar necesse est, & quia sic esse apud Galenum & alios sciam, & quia nihil mihi iam occurrit quod obijciam. nondũ tamen explicasti quæ esset foßilis illa flaua, & splendens Dioscoridis Molybdæna. BER. Singularis quædam memoria tibi est,

multa enim modo à me non ob aliud dicta sunt, quàm ut te longius ab eo quod quærebas abducerem, & ne, si quid dicerem de re non satis cognita, in scopulum aliquem, quod ualde timeo, impingerem. NAE. Iocaris, dic quæso si quid habes. BER. Extra iocum nihil certi habeo, sed quia ita uis, dicam quæ mihi uidentur. NAE. Dicas modo. BER. Galenam quæ plumbi colore est, dixi à foßili illa Dioscoridis magis colore quàm materia differre. Iam consentaneum est eidem materiæ differentes colores esse posse, diuersi enim uapores, è terræ uisceribus excitati, unam & eandem rem diuersis coloribus tingunt, & nos uidimus non unius coloris Galenam. Nam etsi frequentißimè est plumbei coloris resplendentis, inueni tur tamen interdum nigra, interdum cærulea, interdum etiam iocinoris colore infecta, quas omnes postquam cultello secare conatus fueris, non aliud quàm Galenam esse certo, tantum harum rerum omnino ru dis non sis, cognosces. Quid igitur mirũ flauam etiam inueniri? in calidis præsertim regionibus? quin apud nos non raro flauo colore obducta est, quæ & ipsa plumbum in se continet. NAE. Hanc crediderim Dioscoridis esse Molybdænam. BER. Fortè est. Flauum quoq; id quo conspersam esse Galenam solere iam dixi, seorsim reperitur in uenis satis copiosum, nonnunquam ita calore terræ temperatum, ut quum primum aspexeris metallicum quiddam in se continere dicas. Splendet etiã, maximè si diffindatur. NAE. Et tu adhuc dubitas hanc Dioscoridis esse? BER. Ego nihil temere affirmare uolo, uos per ocium diligentius inquirite. Sed audias rogo. NAE. Audio.

BER.

BER. Si Ancon ita, ut tu cœpisti, me oppugnauerit, ego profectò saucius & defessus, abiecto clypeo, è prælio aufugiam. AN. Ne timeas. NAE. Ridicule, quasi uerò uerba eum iam in fugam poßint uertere, quem olim fragor armorum non terruit. Quare si quid uelis Ancon interroga. AN. Nihil est quod interrogem, nam ego Arabes arbitror Molybdænam ignorasse, uel eandem Lithargyro putasse. Siquidem Serapio qui in ea gente cæteris omnibus qui de materia medica scripserunt, diligentior fuit, nihil seorsum de ipsa, ut de alijs solet, scribit. Sed cum de plumbo agit, confricturæ eius addi, Dioscoridem imitatus, solum dicit: nec alius locus quisquam, in quo eius mentio fiat, nunc mihi succurrit. BER. Neq; de foßili scripserunt? AN. Non quod ego sciam, nisi fortè in alicuius emplastri compositione eius mentionem fecissent. Sed cognoscis ne ipsam? BER. Opinor. AN. Si nobis eam quoq; indicares, quasi postliminio quodam iure à nobis in usum medicinæ reuocaretur. NAE. Veteres ipsa magis quàm foßili sunt usi. BER. Probe dicis, sed hîc indicari non potest. In officinis uerò, in quibus metalla excoquuntur, commode à uobis uidebitur. AN. Perge igitur ad reliqua. BER. Pergam, en uobis pyriten. NAE. Pyrites de quo multa in Græcorum libris scripta sunt, apud uos est? BER. Opinor. Si tamen satis probabilibus indicijs hoc nomen rei quam ostendo, asserere uobis non uidebor, me ut pro uestra eruditione libere reprehendatis uolo. NAE. Nunc Ancon intelligis quantum timeat. Iubet ut ipsum reprehendamus, & faciemus si modo uerè poßumus. Cauendum enim nobis maximè ne quid inconside-

consideratè unà statuentes à uero longius aberremus. AN. Bene mones. Nam qui falsum pro uero persuadere conatur, plurimis multum obesse, sibi ipse parum omnino aut nihil prodesse poterit. Qua de causa si quid contra te Bermanne dicturi sumus, rogo ne succenseas nobis. BER. Nisi experientia, id esse pyriten, quod dico constabit, ipse meum errorem coarguam, tantum abest ut his qui à me dissentient, succenseam. NAE. Ille igitur pyrites est? BER. Argentarius est. NAE. Argenteo quasi colore est. BER. Argentum quoq; ex eo excoqui potest. NAE. Quid audio? Argentum in se continet pyrites? Plinius quidem argenteo colore pyriten quendam esse dicit, sed ex eo argentum excoqui posse, neq; ipse, neq; ueterum quisquam, quod ego sciam, memoriæ tradidit. Quocirca uide ut tua poßint subsistere. BER. Subsistent spero. Primum hoc mihi responde, in tanta rerum omnium multitudine, & uarietate ueteres quædam ignorasse, an omnia cognosse & literis mandasse credis? Verisimile est quædã ipsos ignorasse, quædam cognosse, etsi ea posteris nõ tradiderint. BER. Recte sentis. Mittunt hodie Moschus, Rhutenus, Bildelapus preciosas & uarias pelles animantium, quorum ueteres ne uerbo quidem mentionem fecerunt, cum eorum natura non minus digna esset ut memoriæ mandaretur, quàm uel cuniculi, uel uiuerræ. Ita in rebus etiam metallicis fortè quædam ignorarunt, maximè cum ea ipsa pro regionum dißimilitudine, ut & alia multa, non parum inter se distent. NAE. Non repugno. BER. Concedis ne æs ex pyrite conflatum fuisse? NAE. Quid ni? cum apertè id ipsum Dioscorides

rides dicat. AN. Serapio è Marchasita æs excoqui ait, forsan idem erit Marchasita quod pyrites. BER. Idem planè. Nam quod Græci & post eos Latini pyriten, Arabes tui Marchasitam appellant. NAE. Est ut dicis. BER. Alterum igitur pyrites genus est, quod in argentarijs fodinis non raro, frequentius uerò in ærarijs inuenitur, ex quo æs nostri cõflare solent, id me in loculis habere credo. NAE. Ostende nobis obsecro. BER. Hîc uidetis. NAE. Specie æri aßimilis est, qualem Dioscorides præ cæteris in usum medicinæ eligit. BER. Recte. NAE. Sed Plinius scribit: Pyriten uocant, quoniam sit plurimus ignis illi. elicitúrne ex eo ignis? BER. Facilè ex eo ignis excuditur, atq; ea de re unà cum Plinio Græcis ita dictum puto, quamuis & inde nomen habere uideri poßit, quod igneus color persæpe ipsi sit. NAE. Posset, sed ab autoribus discedendum non est, præsertim si res ipsa ab eorum sententia non dissentiat, sed eam etiam confirmet. BER. Bene iudicas. NAE. Perge. BER. Secundum hoc genus est aureo ferè colore, quod unà cum primo, ut idem Plinius scribit, quidam & in Cypro reperiri, & in metallis quæ sunt circa Acarnaniam uolunt. NAE. Memini. Sed ipse mihi uidetur pyriten, quem similitudine æris esse dicit, coloribus distinguere, ut unus argenteo, alter aureo sit. BER. Melius me meministi, & bene sane dicit, ex utroque enim æs conflatur. NAE. Nónne paulo antè dixisti ex argentei coloris pyrite argentum fieri? BER. Dixi, & ita est. NAE. Argentũ igitur & æs in se continet? BER. Modo solum argentum, modo solum æs, modo argentum & æs simul,

mul, modo argentum & plumbum nigrum, modo plu ra metalla, modo sterile omnino est, ut nullum metallum ex eo confici poßit. Similiter de altero genere q; aureo colore esse dicit iudicabis. Verum præter hæc duo aliud genus est aureo prorsus colore, quo quartum de quo nunc dicturi sumus, non raro conspersum esse solet. NAE. *Dic nobis de quarto genere.* BER. *Colore Galenæ simile est, ut non immeritò quispiam dubitare poßet utri adiudicandum, pyritæne an Galenæ: nostri eo quo reliquos pyritas nomine appellant.* NAE. *Quod est illud?* BER. *Kisum.* NAE. *Neq; Græcum, neq; Latinum est.* BER. *Nostrum est, non aliunde sumtum. Sed forte nec pyrites, nec Galena est, sed suum quoddam genus habet. Nam pyritæ colorem non habet neq; duriciem. Galenæ autem colore ferè est, sed materia prorsus differt. Conficitur uerò ex eo aurum & argentum, atq; eius magna copia Reichensteini, quod est in Silesia, unde mihi nuper allatum est, effoditur, multò etiam maior Raurisi: sed hoc argenti plus, auri parum, illud aurum solum, aut non multum ferè argenti simul continet. Est quintum genus colore cineraceo, quod ipsum quoq; Reichensteini subtile admodum inuenitur, ac proximo generi, ut ex eo aurum excoqui poßit, admiscetur. Hoc idem Aldenbergi in eadem Silesia reperitur, paulò diuersum, atq; ex eo aurum & argentum conflatur, quod genus nostri etiam Kisum appellant.* NAE. *Cum descenderis hæc nobis indicabis.* BER. *Fiet. Postremò illud adijciendum, pyriten tam aurei quàm argentei coloris sæpe in metallis argentarijs, sæpius in propria uena reperiri, prorsus, ut & ante*

ante dixi, sterilem. NAE. Quem igitur in arte metallica usum præbet? BER. Si multus inuenitur in lapidis quoddam genus conflatur, cuius usus in argento excoquendo non exiguus est. Sed idem pyrites non raro in riuis reperitur, quem plerique Chymistarum non sine multorum risu colligunt, cum ferè sit sterilis. NAE. Plinius præter iam dicta aliud genus pyritæ uidetur indicare: Pyritarum etiamnum aliqui genus unum faciunt, plurimum habens ignis, quos uiuos appellamus, & ponderosißimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maximè necessarij, qui clauo uel altero lapide percußi, scintillas edunt, quæ exceptæ sulphuratis, aut fungis aridis uel folijs, dicto celerius ignem trahunt. BER. Videtur, sed ex plerisq; quos nunc dixi, ignis excuditur & ponderosi sunt, nec mirum inter eos aliquando reperiri, qui ponderosißimi sint, & ad ignem eliciendum maximè idonei, igitur omnino nego aliud genus esse præter ea, quæ nunc recensui. Vt autem è duobus primis pyritarum generibus, si sint densi, craßi, & compacti, ignis facilè excuditur: ita si rari, subtiles, & in minimas quasi partes dissoluti fuerint, quales inueniuntur persæpe, ne scintillam quidem edunt: quemadmodum nec tria postrema genera, quod neq; ipsa satis solida sint. NAE. Eorum unum aurei prorsus coloris, alterum Galenæ simile, tertium cineraceum dixisti. BER. Rectißimè. AN. Quem igitur ex his omnibus eligunt medici? NAE. Ex Dioscoridis sententia eum qui æris specie est, siue ut Plinius reddidit similitudine, quiq; percussus facilè scintillas edit. Alterius generis talis est, si recte accepi. BER. Mihi uerò & primum genus similitudinem

litudinem quandam æris, si solidum sit, uidetur habe-re, etsi colore nonnihil differat. Excuditur autem ex ipso quoq; ignis, quare meo iudicio non reijcien-dum. NAE. Videtur etiam mihi nunc, cum χαλ-κοειδῆ dicit Dioscorides, significare speciem æris & formam potius quàm colorem. Qua de caussa disso-luti illi, quia eam non bene seruant, nec scintillas e-dunt, abijciendi sunt. Solidi uerò istius generis acci-piendi etiam. Sed equidem in his quæ dixisti tibi as-sentior, quam ob rem, nisi Ancon quicquam dicere uelit, ad alia transeundum puto. AN. Difficile mihi est à uobis dissentire, & me unum duobus opponere, cum in prouerbio sit, Ne Hercules quidem contra duos. Et profectò nisi Bermannus iam ante nos etiam adhortatus esset, ut libere ab eo dissentiremus, omni-no mihi tacendum putarem. Sed quia de his rebus di-sputare utrique uestrum molestum non est, dic mihi Bermanne nónne paulo antè consensimus, pyriten ab Arabibus appellari Marchasitam? BER. Ita est. AN. Si igitur ex pyrite tot metalla, quot tu dicis, ex-coquuntur, quid Albertus, qui de metallis omnium di-ligentißimè scripsisse dicitur, sensit? qui omnis gene-ris metalli pyriten, siue ut ipse appellat Marchasitā, ignem consumere ait? dicemúsne tantum uirum hæc i-gnorasse? qui & Germanus fuit, & metalla diligen-ter inuisit. BER. Sæpe miratus sum, quomodo Al-bertus, qui, ut temporibus illis, uir doctus fuit, in eam opinionem uenerit, ut negaret metalla è Marchasita conflari. Pyrites sine dubio Arabibus Marchasita est. Nam omnia quæ apud Græcos de pyrite scribuntur, Arabes sub Marchasitæ nomine in suam linguam

transtu-

translulerunt. Iam è pyrite æs excoqui apertißimè Dioscorides scribit, & Serapio Arabs, quod tu nobis ante in memoriam redigebas, in Marchasita repetit, & nos idipsum uidemus cum in plerisq; alijs officinis metallicis, tum Cuperbergi in Silesia, ubi ex eodem atramentum sutorium etiam conficitur. Quod si Albertus obseruasset, uel Serapionem legisset, nunquam in eum errorem incidisset. AN. Credo. Auicenna certe, qui Galeni copiosißimos libros in epitomen quandam suis Arabibus contrahere conatus est, tecum sentit, Marchasitam auri, argenti, æris, & ferri esse tradens. BER. Itáne Arabs ille sentit? AN. Ita planè. BER. Plura ergo de pyrite quàm Plinius nouit. NAE. Plura etiam quàm Græci ipsi, absit uerbo inuidia. BER. Huius igitur sententiam si Albertus noster aduertisset, aut tam diligenter metalla apud quæ se uersatum fuisse scribit, inspexisset, quàm facilè Chymistis aures dedit, nunquam lapsus fuisset. AN. Et mihi uidetur errasse Albertus. BER. At idem istis non uidebitur. AN. Quibus? NAE. Non intelligis? Philosophos & Medicos nostros notat. BER. Non omnes, sed barbaros, & inter hos tantum eos, qui prauo sunt animo. Nam bonos uiros, quibus per iniuriam temporis doctiores fieri non licuit, irridere penè impium esse iudico: doctos, etiam insanum. AN. Multa pyritarum genera modo recensuisti, de ferri tamen pyrite nihil à te dictum est, de quo scribit Auicenna: reperitur ne ipse in fodinis nostris ferrarijs? BER. Reperitur ferreo prorsus colore, massæ autem ferreæ speciem præ se fert. Sed hîc indicari non potest. AN. Vbique fodinæ ferrariæ sunt,

quam ob rem facilè ipsi inquiremus. BER. Non in omnibus reperietis ipsum. AN. Perraro ergo inuenitur? BER. Non ita frequenter ut reliqui. Sed est præterea aliud genus ferrei quasi interdum coloris, Cobaltum nostri uocant, Græci Cadmiam non multum differens à pyrite, quod alio loco uobis indicabitur. Vestri uerò officij esse censeo de uiribus & natura Molybdænæ & pyritæ nunc dicere, ut nostris sermonibus non solum metallica, sed etiam medica tractemus, utq; par pari referatis. NAE. Iniquum esse arbitror tibi quicquam negare, qui te nobis exhibuisti tam facilem. Sed uereor Bermanne ne uerißimè actum agere dicamur, qui post Dioscoridem & Galenum, quorum uterq; iam etiam Latine legitur, aliquid de medicamentorum uiribus dicere, nisi quid noui dicamus, uideri uelimus. Idem de uniuersis quæ in medicina tractantur iudico. Nā si Oribasius ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἰατρικαῖς, quas duobus & septuaginta libris absoluit, quásq; rursum septem in ἐπιτομὴν redegit, non multa è scriptis ueterum medicorū Ruphi Mnesithei, Antyli, Soriani, & aliorum qui perierunt collegisset, & ea solum quæ essent apud Dioscoridem & Galenum scriberet, non nisi magno quodam legeretur tædio. Verum sit huius labor utilis, sit Pauli Aeginetæ, qui amplißima illius uolumina & ipse in epitomen deduxit, ut ingenue fatetur: Aetium certe & Psellum quibus idem studium fuit, non sine summa molestia legimus in his locis in quibus nobis eadem penè ad uerbum è dictis autoribus recitant. Mitto hîc Alexandrum, Aretium, Actuarium, Moschionem, & reliquos. BER. At fortè in istis nonnulla

sunt

ſunt à ueteribus non ſcripta. NAE. Sunt pauca quædam, atq; ob ea ipſa tolerabiles ſunt. Iam ad Anconis noſtri Arabes, quibus idem animus, qui iunioribus Græcis fuit uenio. Quos ſi cogitas Arabibus ſcripſiſſe, laudabis uiros, qui nationem ſuam doctiſsimis Græcorum inuentis carere noluerunt: ſin ineptè in latinam linguam uerſos legi, dolebis nos conſectari riuulos, & rerum fontes non uidere. Deinde moleſtũ erit eadem toties tibi occini, poſtremo barbariei multum indignaberis. Raſis enim, ſentiet mecum qui utrunq; legit, ipſis Arabibus id eſt, quod Græcis Oribaſius, cuius ita ſtudioſus fuit, ut utranque ſuorum librorum inſcriptionem ab illo mutuatus ſit. Auicẽna alter quaſi Paulus eſt, quamuis eo longe & copioſior ſit & plura tractet Serapio Dioſcorides qua parte medicinas ſimplices explicat. Reliquos conſulto nunc prætereo. AN. Noſtrorum labor alio etiam nomine, præterquam quod ſuis ſcripſerunt, commendandus eſt. BER. Quo? AN. Quod medicinam multum auxerunt. NAE. Quàm multum? AN. Eorum opera & induſtria in uſum medicinæ uenerunt Muſcus, Ambra, Camphora, Cariophyllon, Caſsia fiſtula, Myrabolani, Tamarindi, Senæ, nux Indica, nux uomica, Zedoaria & quædam alia, quibus hodie frequenter & non infeliciter utimur. Nonnulla etiam accuratius quàm Græci tractarunt. NAE. Ea omnia tanta ſunt, ut ipſa non magnus liber caperet. Quæ ut quis colligat è re eorum, qui ſuum ſtudium dederunt medicinæ, eſſe puto. Quod tu Ancon facile facere poſſes, qui in Arabum libris diligenter uerſatus es, & latina præterea calles. AN. Ego uerò non

ſum

sum cupidus istiusmodi laudis, quæ multò maximis calumnijs quærenda est. BER. Colligas non ut edas, sed ut amicis communices. AN. Considerabo quid faciendum sit. NAE. Ad latinos transeo, inter quos Cornelius Celsus Hippocratem ferè transtulit. Plinius autem Dioscoridem, tametsi ipse dißimulauerit, & Colenucius fortiter neget. E iunioribus autem Nicolus Florentinus idem conatus est efficere, quod apud Græcos Oribasius, apud Arabes Rasis. Hunc immensa scriptorum turba consequuta est, quorum pars infinitis quæstionibus dialecticis medicinam nobis ualde implicatam reddidit & obscuram. Pars quomodo ipsa exercenda sit barbare & inepte tradidit, in quibus quod molestißimum est, eadem sexcenties repetita inuenies. Post quos omnes qui se putat de medicina aliquid dicere uel scribere, nisi quid noui afferat, nónne ineptus erit & molestus? AN. Ita est, sed equidem uellem aliquem esse, qui rem medicam optima quæq; è scriptoribus omnibus excerpendo, latinis literis illustraret, ne semper nobis Græcæ linguæ ignaris in istis uersandum esset, qui mihi cum arti ipsi percipiendæ, tum latino sermoni multum officere uidentur. Longe autem magis è re studiosorum esset te Næuium hæc ipsa facere, quàm me ex Arabibus quædam colligere. NAE. Tantam eruditionem mihi non esse uideo, quæ ad hanc rem pro dignitate tractandam sufficiat. Sunt optimæ spei iuuenes, qui hoc præstare poterunt, inter quos primas tribuerim Ioanni Clementi Anglo, quem nescias an Græcia an Latium rectius sibi uindicet, ita est utriusque linguæ & medicinæ peritus, prudens præterea & integer. Se-

cundus

cundas Petro Brissoto Gallo, qui quantum in medicina posit nuper unico illo libello, quo tractat utrius uena brachij in pleuritide incidenda sit, declarauit, quanquam hoc idem Matthæus Curtius acerrimi uir iudicij, & Galeni studiosißimus ante multos annos Papiæ, & ab hinc quinquennio Patauij fecerit. Sunt alij multi iuuenes medicinæ studiosi, & Græce ac Latine docti, partim nobis uisi, partim sola nominis fama cogniti, quos omnes nunc recensere nimis longum esset, nec dubito inter eos unum aliquem futurum, qui aggrediatur utile illud opus & præclarum. Si uerò maturioris ætatis uiros, qui hoc faciant, uelis, sunt in Gallia Copus Basiliensis, & Ioannes Ruellius, alter Galeni, alter Dioscoridis interpretatione nobilis. In Italia Ioannes Manardus, qui doctißimas epistolas nuper edidit, & alia quædam scripsit nondum edita. Et Baptista Opizo, cuius uiri prudentiam & uitæ integritatem, an insignem utriusq; linguæ eruditionem, ac summam in medendo felicitatem magis admireris dubites. Magni nominis uel nunc est apud Venetos, maximi futurus, si se à morbis curandis quantum posset, non abstraheret, ut bona studia promoueat. Nam huius potißimum opera, & Anglorum quorundã, maxima Galeni pars in chartis impressa legitur. Leonicenus autem & Linacer, qui ante paucos annos obierunt, nisi studia medicinæ interpretando Galenum iuuare maluissent, utriq; illud idem efficiendi non tam facultas defuisse uidetur quàm uoluntas.

AN. Vtinam id ipsum aliquando fieret, tum enim paucis latinis contenti, medicinam sic disceremus, ut eam augere studio plura quotidie inueniendi, non corrumpere

rumpere ineptis quæstionibus, quod nunc fere fit, enim teremur. Si uerò aliquem Græcorum scripta delectarent, ut non possunt non delectare, is si Græce sciret, ipsos in sua lingua: si nesciret, optimas quasq; conuersiones legeret. Quod si Arabes etiam placerent, remitteremus ipsum uel in Arabiam. BER. Tunc mihi quoq; medicorum decreta percurrere liberet, nunc uerò quoties in istos incido, toties mihi nauseam mouent, nec ultra possum pergere. Verum tu interea nobis summatim uires tum molybdænæ, tum pyritæ explicabis. Nam quo sæpius eadem aut audieris, aut legeris, modo in tempore & latine dicantur, eo firmius in memoria insidebunt. NAE. Quia ita uis dicam, sed paucißimis, multis enim neq; decet, neq; libet. Itaq; Molybdæna uires Lythargyro, quod mediæ temperationis est, similes, ut Galenus scribit, habet. Ab ipso tamen parum ad frigidum inclinat, neq; ullas abstergendi uires habet, quinetiam densarum magis partium est. Quod si ex eo emplastrum adiecto oleo & aqua confeceris, multò erit utilius, quàm si acceperis in id Lythargyrum, his præsertim qui molli sunt carne, quales sunt pueri, mulieres, uiri etiam candida admodum cute, quorum plures habere frigidißimam quámq; regionem uidemus. Igitur prohibemus iam dicto emplastro, ne quid inflammatis & ulceratis particulis influat, aut si quid influxerit, id ipsum in loca quæ in circuitu sunt reprimimus. Hæc de molybdæna nunc sufficiant. BER. De pyrite quid habes? NAE. Ipse insignem uim discutiendi ea, quæ coierunt in aliqua corporis parte, habere traditur, quamobrem eius generis emplastris utiliter miscetur. Quomodo uerò cre-

rò cremandus & lauandus sit antequam in emplastrũ iniiciatur tam Galenus quàm Dioscorides diligentissime scripserunt. Quos si legeris, mea non multum, quod ad uires harum rerum pertinet desiderabis. BER. Ancon quid Arabes de his scribunt dicet. AN. De molybdæna apud Arabes, quod & ante dixi, nihil esse scio. De pyrite autem eadem ferè, quæ Græci scribunt. Magicum tamen quiddam adiiciunt, quod si audire uobis collibitum fuerit, dicam. BER. Dicas rogo. AN. Infans qui collo appensum pyriten gestat, lemures & lamias non timet, sed tu perge ad reliqua. BER. Sedete primum. AN. Fiat. BER. Argenti rudis genera apud nos multa sunt, nec ea omnia ueteribus forte cognita, quorum alterum ab altero colore potißimum discerni potest. NAE. Quid argentum rude appellas? apud fabros argentarios aut certe monetales, argentum iuxta Varronem nondum flatum signatúmq; ita diceretur. BER. Scio, sed permitte mihi, ut nunc sic nominem id quod argentum quidem est, sed colore adhuc differt. Et ad hoc, ut argenti colorem, qui albicans, ut nostis, est, acquirat, indiget excoctione. NAE. Nos hæc nouitas minimè offendit, & facile tibi permittimus, ut post hac sic loquaris. Vide modo, ut alij id tibi permittant. BER. Nominent ipsi ut uelint, modo inter nos de re ipsa constet. Argenti igitur rudis genera colores distinguunt ruber, plumbeus, niger, purpureus, cineraceus, ruffus. Atq; hîc rubrum primo licet uobis cernere. NAE. Apparet carbunculi aliquod genus esse. BER. Omnino, attamen carbunculus plerunq; acrius, hoc languidius refulget. Inuenitur autem id ipsum

uarijs

uarijs modis. Modo enim in nigrore quodam quaſi lu-
cet, modo ſaxi aliquod genus eius ueluti ſcintillæ quæ-
dam amplectuntur, modo ſolidæ ipſius maſſæ ad ſaxa
adhæreſcunt. Eſt uerò id interdum ſimplex, inter-
dum altera ſui parte quæ prominet in mucronem qua-
ſi turbinatum, altera materiam aliquam, quam uena
ſimul continet complectitur: atq; ita iam quadratum
in modum teſſeræ eſſe ſolet, iam ſexangulum ut Ada-
mas, frequenter plures & inæquales angulos, ut I-
ris habet. Præterea idem admiranda quadam pulcri-
tudine cæruleo conſperſum conſpicere licet, uidetúr-
que mihi natura ipſa tantis operibus perficiendis qua-
ſi defeſſa, iucundiſsimis picturæ floribus ſe recreaſſe.
Atq; haud ſcio an ars ſummo etiam conatu eam pul-
critudinem aſſequi poſsit. Hic autem aliqua eius gene-
ra uidetis, alia alijs locis uidenda erunt. NAE. Co-
gnouerunt ne hoc argenti genus ueteres? BER.
Non, quod ego ſciam, niſi Theophraſtus de lapidibus
eius mentionem feciſſe uideri poſsit, cum de his loqui-
tur qui aurum & argentum in ſe continent, è fodinis
metallicis effoßi, his ipſis uerbis: Gemma alia eſt co-
lore prunis aßimilis. AN. Quantum de ſua mole de-
perdit dum excoquitur? BER. Parum admodum, ut
etiam plumbei coloris ſyncerum & ſolidum. uapores
enim calidi & ſicci, è profundo terræ excitati, ſuc-
cum, è quo natura argentum conglutinauit, hoc mo-
do uarijs coloribus pro ſua uarietate tinxerunt. AN.
Tecum, ni fallor, ſentiret Ariſtoteles, ſed eſt ne ali-
quis eius uſus, præterquam quod argentum ex eo ex-
coquitur? BER. In picturis. Siquidem nobilis color
ex eo conficitur, minio quod ueteribus tantopere ce-
lebratur,

lebratur, non inferior, sandaracæ uerò etiam superior. NAE. Haberet fortè & in medicinis locum? BER. Quis negaret cum nemo adhuc expertus sit? Sed ad alterum genus transeo, quod plumbeo colore esse dixi, quódq; hìc uidetis. NAE. Galenam planè refert. AN. Imò Galena ipsa est. BER. Non est. AN. Mihi quidem ita uidetur simile ut aqua aquæ, lac lacti. BER. Simile admodum est fateor, non tamen idem. Age canes lupis interdum similes sunt. AN. Recte. BER. Nunquid etiam eosdem dicemus? AN. Minime. BER. Napi etiam rapis similes. AN. Sunt quidem oblongis & gracilibus. BER. At quis eadem esse diceret? AN. Nemo opinor, nisi imperitus aliquis medicus. Nam hortulani & rustici ipsi primo statim aspectu discernunt. BER. Ita nec hoc genus argenti quia simile sit colore, idem cum plumbagine esse recte possumus dicere. NAE. Est ut dicis, non enim si quid cui simile est, idem planè esse necesse est. AN. Qui igitur distinguitur à plumbagine? BER. Suas quasdam notas habet, quæ interdum perdifficiliter, internoscantur tamen, sed profectò non nisi à uiro in harum rerum cognitione ualde exercitato. AN. Notas igitur ut dicas rogo, quibus alterum ab altero posit internosci. BER. Dicam, ut colore multum inter se, quemadmodum uides, conueniunt, ita reliquis omnibus quàm maximè differunt. Galena friabilis est, & cultro uulnerata dissilit. Hoc argenti genus non ita teri potest, & cultro diffinditur perinde ac plumbum, atq; dentibus compressum dilatatur, quod Galenæ contingere non solet. AN. Bene distinguis, nunc planè diuersum quiddam à Galena esse cognosco.

ſco. BER. *Inuenitur & hoc uaria ratione. Interdum enim maſſæ miræ magnitudinis in cannalibus uenarum, tanquam in nido quodam, reperiuntur. Interdum ut gemmæ ex arboribus pullulaſcunt, ita ipſum admiranda rotunditate ad ſaxa adhæreſcit, & in ipſis continetur. Præterea uirgulas exprimit, ac uarias quaſdam figuras. Vidimus apud Bartholomæum Bacchum è fodina, cui Conſtantino nomen eſſe ante diximus, effoſſum, quod planè referebat ligonem & malleum, quæ inſtrumenta metallica ſunt. Crederes apud fabrum argentarium ita conflata. Sic natura luſus ſuos uidetur exercere, niſi quis iſtiuſmodi fortuito fieri malit. Deniq; eiuſdem tenuiſsimæ bracteæ ſaxi aliquod genus amplectuntur.* NAE. *Hoc ueteribus, opinor, incognitum fuit.* BER. *Idem ego ſentio. Sed ut inſtitutum ordinem perſequar, tertium iam inſpicite genus, quod nigrum eſt.* NAE. *Quid in nigrore ita lucet?* BER. *Illud ipſum genus eſt, quod modo Galenam referre, plumbeóq; colore eſſe dixi. Pari ratione rubri etiam ſcintillas & natura candidi in ſe continere ſolet. Atque quo magis his ipſis abundat, tanto plus argenti, dum in fornacibus excoquitur, reddere ſolet. Purpureum autem quod & ipſum argenti non parum habet, in montis Turcici fodina, cui à Schonbergio quodam nobili nomen poſitum, conſpicere liceret.* NAE. *Ne hæc quidem Plinius cognouiſſe mihi uidetur.* BER. *Recte dicis. Idem tamen cineraceum & ruffum nouit, quod his uerbis apertè indicat: Terra eſt alia ruffa, alia cineracea. Cineraceo certò, quod hic uidetis ſuus honor eſt. Nā perſæpe argento diues eſt, maximè cum ſubdurū fuerit ut*

rit ut

rit ut cultro ſecari poßit. Si uerò molle fuerit, & tenuiſſimæ bractecæ argenti plumbei coloris in ipſo ſplendent, etiam tum abunde argentum ex eo excoquitur: quòd ſi eiuſcemodi non adſint, minus. Reſtat ruſſum, quod uel ipſum, quanto plus argenti aliorum generum in ſe continet, tanto argenti maior ex eo copia fit. Sed illud uidere nunc non poſſumus. NAE. Videbimus ſuo tempore & loco, Plinij potißimum gratia, qui non niſi è duobus his terrarum generibus, & Galena argentum excoqui poſſe nouit, aut certe memoriæ, ſi ex alijs fieri nouit, tradidit. BER. Sentis idem quod ego. Sed antequam ex hoc domicilio egrediamur, genus quoddam præterea uobis oſtendam, quod metallorum in numero eſt, ſed ueteribus, ut mihi uidetur, incognitum, Biſemutum noſtri appellant. NAE. Plura igitur quàm hæc peruulgata & nota ſeptē, tua ſententia, metallorum genera erunt. BER. Plura arbitror, nam hoc quod modo Biſemutum noſtros appellare dixi, neq; rectè plumbum candidum, neq; nigrum dicere potes, ſed ab utroq; diſtat, & tertium quiddam eſt. Siquidem, ut cætera quibus ab his ipſis differt taceam, plumbum candidum eo candidius, nigrum obſcurius, ut uidetis, eſt. NAE. Videmus quidem ipſum Galenæ etiam colore ſimile. AN. Quomodo uerò Biſemutum, ita enim appellare tu uidebare, à Galena diſcerni poteſt. BER. Facile, cum id ipſum manibus tractaueris, eas nigrore quodam, niſi planè ſolidum fuerit, inficit. Solidum uerò friabile ut Galena non eſt, ſed ſecatur. Nigrius autem aliquanto eſt argenti rudis genere, quod plumbi ferè colore eſſe diximus, atq; ita ab utroque ſeiungitur. Continet

uerò in ſe non raro aliquid argenti. Quo etiam loco effoditur, argentum plerunq; ſubeſſe ſignificat, & ob id metallici noſtri tectum argenti ipſum dicere conſueuerunt. Torrere idem ſolent, atq; ex eius potiori parte metallum, è uiliori cærulei quoddam genus non contemnendum conficiunt. NAE. Poſſunt ne ex hoc genere metalli, ut ex utroq; plumbo uaſa conflari? BER. Poſſunt, nam aliqua eius portione ad plumbum adiecta, pocula fiunt haudquaquam ingrata. AN. Equidem nec apud Arabes, qui aliquot ſeculis Chymicen Græcos imitati præ cæteris diligenter tractarunt, mentionem ullã huius metalli factam ſcio. Quare in paucis regionibus ipſum reperiri & mihi perſuadeo. BER. Si Chymiſtæ id non numerant, neque inter corpora quæ apud eos ſex ſunt, neq; inter ſpiritus ſiue animos, quos & ipſos numero definitos habent maxime Græci & Arabes, deſperarem apud uetuſtiores tum philoſophos, tum medicos reperiri. Sed iam uidiſtis argenti materiam quæ in hoc domicilio eſt. NAE. Quantum argenti ex ea excoquitur? BER. Certo ſcire non poſſum, coniectura tamen id indicabo, ultra duo milia pondo. NAE. Theſaurus eſt. Veſtri felicius ἀργυροποιΐαν exercent, quàm indocti iſti & inepti Chymiſtæ. AN. Nec mirum eſt eos nihil efficere, qui quàm longiſsimè à ſcopo, qui ab Arabibus præſcriptus eſt, aberrant. BER. Neque Græcorum ueſtigia conſectantur, ſed nugis quibuſdam & deceptionibus iuniorum credunt, qui artem penitus deprauarunt. NAE. Chymicen relinquamus, ne ueſtri audientes nos rideant. Noſtis enim ipſam ualde irrideri & multis ſuſpectam atq; inuiſam eſſe.

esse. Non exiges hîc à nobis ut aliquid de uiribus harum rerum quas nobis indicasti, dicamus. Nam ueteribus, ut ipse nosti, magna ex parte incognitæ fuerunt. Quamobrem surgendum nobis est, & aliò eundum, ubi plura uidere poterimus. BER. Eamus ad proximam fodinam, quæ caput aliarum est. AN. Recte. NAE. Primóne conspiciemus hîc ea, quæ in tumulo egesto sunt circum casam? BER. Ea alibi uideri poterunt atq; etiam commodius & melius. Sed ingrediamur in præsidis huius fodinæ domicilium. AN. Mihi placet, si Næuio non displicet. NAE. Minime quàm multi hîc quoq; aluei & moduli sunt argenti materia referti, quod genus hoc est quod argenti colorem habet? BER. Argentum est. NAE. Quid hîc agitur cum argento excocto, ubi nec fabri argentarij sunt, neque officinæ, opinor, monetæ cudendæ? BER. Excoctum non est, sed sic planè ortu generatum. Vidésne hac parte saxi quippiā ad ipsum adhærescere? NAE. Video. AN. Quàm multa uident in aliquo genere exercitati, quæ rudibus & inexercitatis penitus recondita esse solent. Nam non modo Næuius, sed ego etiam non aliud quàm argentum excoctum id esse putassem, nisi tu clare, ut soles, ostendisses saxi, à quo abreptum est, aliquid ipsi adhærere. NAE. Bermanno, his uisis, non possumus non credere, sed Plinius prorsus ignorauit argentum, quod sine opificio fornacū suum est reperiri, id quod hæc uerba satis declarant. Non nisi in puteis reperitur, nulláq; sui spe nascitur, nullis, ut in auro, lucentibus scintillis. Terra est alia ruffa, alia cineracea. Certe si fodinas nostras inspexisset, nunquam illum

hæc ipſa ſcripturum fuiſſe arbitror. BER. Quid ſcintillas argenti negat in uenis inueniri? cum non modo tantæ, quantas nunc cernitis, maſſæ ex hoc puteo effoſſæ fuerint, ſed quæ plus quàm duo talenta, quod permulti uiderunt, penderent. NAE. Nunc intelligo Plinium, uirum alioqui diligentem & doctum, multa ignoraſſe, in rebus præſertim metallicis, & ea ſolum quæ uel apud Græcos legerat, in latinam linguam tranſtuliſſe, uel quæ apud Hiſpanos in metallis eſſe ſciuerat, ſcripſiſſe. Iam apud Græcos ſcriptores nuſquam quod ego ſciam, legitur argentum purum è fodinis effoſſum, neq; apud Hiſpanos idem fuiſſe ex Plinij ſcriptis, ſatis liquet. BER. Credo, neq; etiam in omnibus Germaniæ fodinis reperitur, ſed circa Boëmiam modo, ut hîc in Sudetis montibus & olim Snebergi, ubi è fodina quæ Georgius appellatur, tanta eius copia, quanta ex alia nulla in Germania unquam effoſſa fuit. Siquidem aliquando, ut accepimus, tantam maſſam è uena exciderunt, ut Albertus Saxoniæ princeps, qui præ cæteris Germaniæ principibus hominum memoria tum admirabili quadam belli gerendi laude, tum diuitijs plurimum floruit, quíque Georgij qui nunc rem prudentiſſime adminiſtrat pater fuit, cum ipſius uiſendi gratia in eam fodinam deſcendiſſet, curauerit ſibi cibum & potum deferri: atque ipſa pro menſa cum ſuis uſus ita locutus eſſe fertur. Fridericus imperator potens & diues eſt, eiuſmodi tamen menſam hodie non habet. Hæc Albertus tum magna admiratione tantæ molis commotus. Me uerò cum in ſummam quandam id argenti quod effoſſum fuit, colligi Snebergi audirem, longè maior cœpit admiratio.

miratio. NAE. Inaudita multis narras, ſed quot pon do hæc maſſa penderet? BER. Decem paulo amplius opinor. NAE. Grauis eſt. BER. Huius generis argenti quod ſui coloris eſt, unciam, ſi drachmam mediam remiſeris, fabri argentarij pro argento excocto emunt. Quæ idcirco condonari ſolet, quia ſaxi à quo abſciſſum eſt, pars aliqua, quod modo uidiſtis, ad ipſum ferè adhæreſcit. Præterea tenuiſsimæ etiam argenti puri bracteæ, ſaxi aliquod genus amplectentes, quales hîc cernitis, crebro, ut neget Plinius inueniuntur à noſtris. NAE. Equidem nunc Germaniam cæteris regionibus omnibus & præſtantius argentum habere, & ipſo magis abundare pronunciare auſim. BER. Mecum planè ſentis. Atque idem argentum purum iam uirgularum, iam capillorum ſpeciem præ ſe fert. Sic nonnunquam globū quendam, è minimis huius quaſi filis connexum, candidiſsimum inuenies, interdum ſubrubrum. Hoc etiam genus argenti admirando naturæ artificio alicuius interdum inſtrumenti, aut arboris figuram uidetur referre, id quod nos non ſine ſumma animi delectatione uidimus. NAE. Non poſſunt non delectare illa naturæ opera uirum philoſophiæ ſtudijs deditum, qualem te eſſe dudum ex his noſtris ſermonibus animaduerti. Sed age uidi nunc ut aurum purum, de quo Plinius & Strabo ſcripſerunt, quódq; nuper quidam à Cottenheida allatum mihi oſtendit, ita & argentum ſine fornacum opificio inueniri. Cupio ex te ſcire an alia metalla quoque ita perfecta in ſuis uenis reperiantur. BER. Aes non modo in ærarijs metallis, ſed argentarijs etiam. AN. Si bene memini Albertus ſic effoſ-

ſum, ut cum ſubſtantia lapidis mixtum non eſſet ſe uidiſſe negat. BER. At uos nõ negabitis. NAE. Quàm uellem ipſum uidere. AN. Et ego. BER. Si uultis referamus pedem atque ad Apollinem, quæ decimum huius uenæ demenſum eſt, accedamus. NAE. Eamus, tu interea nobis dicas rogo quid paulo antè uenæ extenſionem & caput, atque fibras appellabas. BER. Volo quidem uobis dicere quid metallici ita nominare ſolent, ſed uerbis nouis ut utar neceſſe eſt, quòd iſta ueteribus ſatis explicata aut non ſint, aut ſi maximè ſint, non extent. NAE. His tuo modo utaris, nihil nos offendent, res enim ipſas cognoſcere per cupimus. BER. Quælibet uena per ſaxa montis in longum extenditur, quod uenæ extenſionem noſtros imitatus appello. Venarum igitur omnium, quantum in extenſione, longe eſt optima quæ ab oriente in occidentem extenditur per montis decliue, ita tamen ut dorſum montis uerſus meridiem ſit, decliue uerò ipſius in ſeptentrionem ſenſim inclinet. Proxima uerò bonitate eſt, quæ à media aliqua orientis & meridiei parte, in mediam rurſus occidentis & ſeptentrionis extenditur, atq; eiuſmodi eſt huius uenæ, quam Stellam uocari dixi. Reliquæ autem quanto plus à dictis illis receſſerint, tanto minus argenti feraces eſſe ſolent. NAE. Intelligo utcunq; quid uenæ extenſionem dicas, quodq; loci ſitus non parum ad ortum metallorum faciat. Quid uerò caput ipſius uenæ ſit, ſcire etiam cupio. BER. Suam quæq; uena pendentem & iacentem partem habet, utar poſthac pace ueſtra his uerbis: Iacens eſt in quam uena ueluti recumbit. Pendens uerò, quæ uelut tegumentum uenæ ſurſum in-

ſum incumbit. Itaq; uenæ caput ſemper ex iacente ipſius iudicandum erit. Verbi gratia: Iacens uenæ uerſus ſeptentrionem eſt, totius item uenæ caput uerſus ſeptentrionem erit. Sed iſta ſat ſcio difficilia nunc uobis uidentur, quibus ſi aſſueti fueritis, erunt facillima. NAE. Mihi certe multum implicata eſſe apparent. Sed quas fibras dicis. BER. Dicam & hoc quod melius uos intelligetis, quos humani corporis ſectionem perſæpe uidiſſe credo. Vt animantis corpus uenas quaſdam habet magnas, à quibus uenulæ, perinde ac è trunco arboris oriuntur rami, deriuari ſolent. Sic uenæ metallicæ ſuas etiam habent, ſiue uenulas, ſiue fibras appellare uelis, atque eas diuerſas. Aliæ enim tranſuerſæ ſunt, aliæ obliquæ, aliæ paulatim ſe uenis ipſis iungunt, aliæ eiſdem incumbunt. Sed iam ad Apollinis caſam peruenimus. AN. Ingrediamur. BER. Vide nunc æs, quod ſine excoctione tale eſt. NAE. Vbi? BER. Accede propius, & ad me inſpice. NAE. Virgulæ ſtudio & arte inter ſe implicatæ uidentur, certe niſi ſaxi pars adhæreret uix crederem ita è uena exciſum. BER. Cernas etiam ut bracteæ eius tenuiſſimæ ſaxi genus quoddam amplectuntur. NAE. Video eadem ratione qua auri & argenti. AN. Valeat Albertus iſto etiam loco. BER. Sic quoq; argentum uiuum ſui coloris ſine excoctione inuenies aliquando intra metalla in lacubus, in quos è fibris efflu xit, quod Plinius cognouit, ſcribit enim: Eſt & lapis in ijs uenis, cuius uomica liquoris æterni, argentum uiuum appellatur. Solet idem id quod natura ſua ui et ſponte creauit, argentum uiuum, quod ars è minio ſiue uena minij conficit hydrargyrũ nominare. NAE.

Noui atq; ob id à Leoniceno uiro doctißimo iure reprehenditur. Nam tam natiuum quàm factitium Græci ὑδράργυρον, latini argentum uiuum appellant. BER. Tu audes ista loqui? non times Collenucium? NAE. Neq; is ausus fuit hac parte Plinium, quem in multis alijs acerrime conatus est, defendere. Sed profectò nobis omnibus Collenucius aliquis timendus est, qui consensimus Plinium multa in metallis ignorasse. BER. Pugnet aliquis quantum uelit, ueritas ipsa, quæ potior Plinio est, nos defendet. Sed ferri quoq; massæ puri & grana quædam parua, quod Albertus nouit reperiri certum est. Verum hæc tria aurum, argentum, æs, præterquam quod statim sua sunt, è diuersa materia excoquuntur. Plumbum autem nigrū, quod Græci μόλυβδον uocant è Galena & pyrite, ut candidum quod ijdem κασσίτερον è nigris lapillis paulùm candore, ut Plinius ait, uariatis, conflari nouimus. At pura in uenis inueniri nunquam neq; uidimus, neq; audiuimus. NAE. Quod tu modo plumbum candidum, hodie tam docti quàm indocti stannum appellant. BER. Quàm latine & proprie uiderint ipsi, mihi certe stannum aliud quiddam uidetur esse. NAE. Tua Plinij sententia firmare posses. BER. Aliorum etiam, qui mecum faciunt. Sed de his aliâs plura dicemus. Lapilli autem nigri è quibus plūbum album conficitur, insignis magnitudinis Slacchenbaldi & Irberesdorfi, quod non longè Næui à patria tua situm est, reperiuntur quos te credo uidisse. NAE. Memini me uidere. BER. Quemadmodum uerò in dictis locis maximi, quos conspicere mihi licuit

licuit reperiuntur, sic alibi nonnunquam ita parui ut harena esse appareāt. Sunt uerò in mixtura quæ hoc modo se habere solet. Pyrites & saxi genus quoddam arenosum simul cum lapillis nigris ita plerunq; commixta sunt, ut quodque genus sensu oculorum statim poßis distinguere, licet interdum uidentur multum inter se confusa. Quam mixturam ut lapillos nigros separent, torrent, tundunt, molunt, lauant, urunt, atq; uix tandem ex ipsis plumbum candidum excoquunt, & certe, si quod aliud, hoc metallum multa præparatione indiget. NAE. Eiusmodi omnia cum mihi ad patriam proxime accedere licebit, diligentius quàm hactenus considerabo. AN. Breui iter per Irberesdorfum faciam, utinam tunc aliquis mihi contingeret, qui ipsa posset indicare. BER. Permulti possunt. Sed ut latine res ipsæ dicantur uobis considerandum erit. AN. Eas primò qua potero diligentia inquiram, deinde cum ad te rediero de nominibus disputabimus. Sed quia iam dixisti aurum, argentum, æs, ferrum, præterquam quod sui coloris & pura in uenis reperiantur, è diuersa materia excoqui posse, ipsam, etsi hîc indicare non poßis, ut recenseas rogo. Proderit enim non parum, cum olim eorum metalla inuisemus, hæc ipsa ex te audiuisse. BER. Non aggrediar ad ea quæ hîc non reperiuntur, ut latius uagando ne errem. Nam nostra uix mihi satis cognita & perspecta sunt. AN. Amabo te, ne grauate in ista re meæ morem geras uoluntati, noui enim hæc tibi minime esse ignota. BER. Si ita tibi uidetur dicam aliqua. Auri puri massas, quas palacas Hispani dicūt, reperiri cum in fluminibus, tum in ipsis puteis Strabo

& Pli-

& Plinius, quod uobis ignotum non est, asserunt. Eiusdem scintillæ quasi ad saxi quoddam genus candidißimum, quarzum nostri uocant, adhærescit, id Cottenebeidæ foditur, quod te Næuium uidisse audio. Præterea è pyrite quem Galenæ colore aßimilem diximus, & cineraceo, ut ante quoq; audiuistis, conficitur cum in alijs nostræ Germaniæ locis, tum maximè Reichensteini. Postremo terræ genus est purpureum ita uapore & halitu simul temperatum & affectum, ut fœcundum auri sit & facilè cognosci poßit, ex quo in camino aurum excoquitur. Sed è Chrysocolla quoq; & Ceruleo fit. Aes autem purum reperitur & tenuißimæ ipsius bracteæ saxa, ut uidistis, amplectuntur: sed fit è pyrite Gairi, Cuperbergi, & in alijs locis, è lapidis fißilis quodam genere Eislebæ & uicinis oppidis. Præterea è terræ generibus luteis & purpureis chrysocolla & cæruleo perinde ac aurum conflatur. Ferri puri massæ & granula quædam, ut dixi, reperiuntur. Deinde è terra rubra ferrugine quadam infecta & nonnullis lapidum generibus conficitur. In eadem ferri uena non raro Magnetem inueniunt, qui etiam non longe hinc Eibenstoci & Suarcenbergi, quæ sunt in ditione ducum Saxoniæ, effoditur. Hæc generatim dicere queo, reliqua ab his si uidebitur, quibus notiora quàm mihi sunt, cum materiam coràm intueri licebit, quæritote. NAE. Fiet, interea tuis contenti erimus, igitur perge si quid restat nobis ostendere. BER. Restant inter cætera argillarum uaria genera, quæ colores ut hîc uidebitis discernunt. Sunt enim candidæ, nigræ, luteæ, puniceæ, purpureæ, uirides, ceruleæ, cineraceæ.

ciner aceæ. NAE. Tenacitas quædam his luteis inest, & fortè sic ipsas quod similes sint his, quibus figuli utuntur, appellas. BER. Rectè sentis. NAE. Ex ipsis pigmenta fieri posse crediderim. BER. Possent si tam humidæ non essent. Sunt uerò terræ genera ipsis, quod ad colores attinet nõ dißimilia, sed sola siccitate, è quibus conficiuntur colores: quarum quæ lutea est ὤχρα Græcis, Latinis Sil appellatur, quæ cerulea his cæruleum, illis κύανον, quæ uiridis utrique genti Chrysocolla, quæ rubea, sandaraca, quæ nigra pingitis, quæ candida diuersa nomina habet, quæ inuenit partim ex rei diuersitate, partim ex regionibus, è quibus affertur. NAE. Reperiuntúrne ipsa in fodinis nostris. BER. Magna ex parte ni fallor. NAE. Quoties ueteres in emplastra conijciũt Chrysocollam, Ochram, Cæruleum, terram Lemniam, & rubricam Sinopida. Nam & has in hoc genere connumerandas censeo. Quod si apud nos inuenirentur, quàm utiles medicinæ res restituerentur quiuis iudicare potest. BER. Inueniuntur aliqua meo iudicio, atq; adeo hanc uenam proximè alia quædam, quam Paulinam nostri nominant, diuidit, q̃ aliquanto duriorem materiam habet. Qua de re accedamus ad casam demensi secundi, in ipsius enim tumulo nonnulla poterimus inuenire. NAE. Perplacet nobis, modo tibi molestum non sit. BER. Mihi uerò molestum esset de his rebus disputare cum medicis, uobis præsertim, quorum tu Næui quantum ex colloquijs nostris intelligere potui Græca cum Latinis pariter coniunxisti. Ancon uerò philosophorum, maximè Peripateticorum decreta, si quis alius tenet. Atq; utinam plus temporis

temporis hodie nobis daretur, contemplaremur non modo metallica ipsa, prout se oculis cognoscenda præbent, sed eorum etiam ortum diligentius consideraremus. Nam quod uos minime ignorare credo, magna hac parte inter plerosq; dissensio est, cum & Chymistæ aliud à philosophis sentiant, & inter se ipsi non parum discordent. AN. Ita est, sed nunc species & ipsas rerum formas intueri præstat, quibus cognitis aliâs cum plus ocij nobis erit id ipsum maiori cura & studio inquiremus. NAE. Bene dicis, esset enim de hoc uno metallorum ortu unius diei disputatio. BER. Ascendamus tumulum. Hæc ochra est, siue magis placet Latinum, Sil. NAE. Lutea prorsus est, & ob id Græci ipsam ita uidentur appellasse. BER. Hac pictores uti possent. Sed quia facticia, quæ è plumbo fit, hodie magis ipsis in usu est: aut si qui foßili utuntur, malunt Dacica, siue mauis Vngarica uti, quòd cæteris præstare credatur, nec ita magno precio uendatur, fit ut hæc neglecta iaceat, nec ab aliquo ferè colligatur. NAE. Dioscorides Atticam genere in usu medicinæ probat. Verum quia ipsa non affertur hac nostra aut Dacica uteremur in emplastris. BER. Quid ni? Nam Vitruuij temporibus Attica quæ optima fuerat, non habebatur quod argenti metalla iam tum, cum ille scriberet, essent relicta. NAE. Quia cum Hermolao Barbaro Venetorum doctißimo id quod Græcis ὤχρα est, Latinis Sil esse putas: Sil Plinio limus est, hæc uerò aridior est quàm ut limus dici poßit. BER. Quid mirum? cum idem diuersa Silis genera recenseat, inter quæ erat marmorosum, censes ne ipsum quoq; limum fuisse? NAE. Non uidetur.

BER.

BER. Nec fuit, quoniam marmor, dicit, in eo resistit amaritudini calcis. Theophrastus terræ genus esse scribit, inuenitur apud nos etiam talis, sed hîc indicare uobis non possum. E pictoribus præterea nostris quidam uel hodie nomine Græco, nostrum annectentes, appellant, intelligis quid dicam. NAE. Intelligo planè. BER. Tu igitur desine dubitare, & uires quibus ochra prædita est nobis dicas. NAE. E Galeno nihil afferre possum. Dioscoridis uobis nota sunt, qui ipsi uim erodendi asscribit, collectiones & panos dißipandi, excrescentias carnium reprimendi, cum cerato caua explendi, comminuendi articulorum tosos. AN. Ego ex Arabibus nihil dicere de ochra possum. BER. Cæruleum hoc est, quod unà cum Chrysocolla lapidi fißili adhæret. NAE. Harenula esse apparet. Theophrastus profectò, qui ex diuina quadam ui eloquentiæ nomen reperit, res bene uidetur cognouisse, cum scribit: Cæruleum est natiuum quod in se Chrysocollam continet, id quod hîc prorsus cernere licet. BER. Id ipsum non postremæ bonitatis Goldebergi, quod oppidum Silesiæ à monte auri ferace appellatum, colligitur, ex quo etiam aurum fit. Facticij uerò multa admodum sunt genera, & inter ea ualde preciosa quædam. Quorum conficiendi rationem partim ueteres norunt, partim Chymistæ & ipsorum sectatores inuenerunt, quæ omnia recensere nunc nimis longum esset. Illud sæpe miratus sum, quod uestri Catapotia siue pilulas, ut à forma appellare soletis, è facticij quodam genere, quod Chymistis est, conficiunt. NAE. Ego uerò etiam indignor nostris, quod ab errore nondum desistant, quem Leonicenus,

cenus, qui nostra ætate inter medicos doctus fuit, satis declarauit. Armenium sumendum esset, quod equidem Venetijs apud unum tantummodo medicamentarium uidi, idq; magni æstimabat. De cuius purgandi ui satis scripsit Aëtius maximè è Nechepsote. AN. Ex Arabibus quidam utriq; purgandi uim adscripserunt. Nam sunt apud Mesuam pilulæ tam è Cæruleo, q̃ ex Armenio. NAE. Esto, hoc tamen Chymistarum cæruleum in eas conijciendum non esset. Sed hac de re aliàs diligentius & copiosius disseremus. BER. Tu igitur nobis Cærulei uires dicas. NAE. Discutiendi uim habet præcipuam, quamuis nonnihil astringat. In emplastris hoc nostro uel alio quodam fossili uterer, pictorib. uerò facticij genera oĩa relinquerẽ. BER. Tecum sentio, sed & pictores interdum fossili utuntur. NAE. Credo, Chrysocolla autem ipsa satis uiret. Dioscorides primas tribuit Armeniacæ, secundas Macedonicæ, tertias Cypriæ, uerum ex his locis hodie non aduehitur. BER. Dacica bona est, quamuis & in nostris fodinis, potissimum ærarijs, nõ contemnenda colligi possit. NAE. Quæ in his inuenitur, eam Plinius cæteris præfert. Secundum locum argentariæ, tertium aurariæ, postremum plumbariæ adscribit. BER. De facticia, cui idem nomen Plinius & Galenus uester imposuerunt, cum Dioscorides ipsam inter æruginis genera numeret, nihil nunc dicendum puto, nam ea fabri aurarij utuntur. NAE. Medici quoque ut ibidem Galenus satis indicat. Sed hæc fossilis uim discutiendi & exedendi habet, carnem etiam excrescentẽ coërcet, nec tamen uehementer mordet. AN. Arabes utranq; norunt, erosioni

autem

autem dentium & dolori eorum conferre scribunt. Sed præter cæruleum colorem, & uiridem, tertium quiddam candidum, scintillarum modo, in hoc lapide lucet. BER. Est ut dicis, atq; id ipsum Latini, ut opinor, micam appellant, metallici Germani & micam, & felium argentum: sed suæ linguæ nominibus. Argentum quidem, quod colore argento ita simile sit, ut pueros & rerum metallicarum imperitos decipere poßit. Felium uerò, siue à similitudine quòd eorum oculi etiam noctu radiant, siue quòd cassum quiddam & inutile hac uoce significare uolunt. Nullum enim utilitatis fructum præbet his, qui uenas excoquunt: quòd totum eius corpus ignis consumat. NAE. Natura certe in intimis terræ receßibus se oblectare quasi uidetur pulcerrimis istis coloribus. Nec minus ut equidem sentio, admiranda quàm dum flores, uarie coloribus distinctos gignit. Verum restat, ut nobis Sandaracam & terram nigram ostendas. BER. Plinius Sandaracam inueniri in aurarijs & argentarijs metallis scribit. NAE. Memini. BER. Dioscorides autem cinnabaris colore ipsam esse tradit. NAE. Ne hoc quidem me latet. BER. Iam tale quippiam & in nostris fodinis non raro reperitur, atq; hîc opportune id ipsum uidetis. NAE. Harenula uidetur, sulfuris uerò uirus, quod Dioscorides ei tribuit, nõ olet, neq; forte inter ea quæ ignem passa & adusta dicuntur, recte numerari potest, qd igitur dicemus? Theophrastus certe tum ipsam, tum Auripigmentum puluerem esse scriptum reliquit. AN. Arabes lapidi speculari auripigmentum ad crustas respiciẽtes simile dicunt. BER. Certe nonnihil simile est, nisi quod la-

pis specularis eam pinguitudinem non habet. Sed quæ tu Næui modo dixisti faciunt, ut ipse quoq; hoc loco hæream, neque quicquam affirmare ausim. Sed Plinij forte Sandaraca erit, quam reperiri in metallis aurarijs & argentarijs, ut diximus, scribit. NAE. Nec mirum esset hanc ipsum appellare Sandaracam, quando idem & Vitruuius id etiam quod fit ex cerussa in fictile coniecta, ac super carbonibus quoad colorem rubrum duxerit, cremata, Sandaracam ob similitudinem coloris nominat. BER. Id ipsum Dioscorides Sandicem appellari à quibusdam scribit. NAE. Sed Plinius Sandicem aliter fieri uult, utpote si adulterina hæc, quam tamen foßili præfert Vitruuius, Sandaraca torreatur æqua parte rubrica ammixta. BER. Nec ego hanc, quam uobis ostendi, uires quas Dioscorides ipsi adscribit, facile crediderim habere, quare ipse de sententia decedam. NAE. Itáne facile cedis? pugnaturi tecum eramus, & quidem acriter. BER. Pugnetis licet, non repugnabo. AN. Minime uerò, siquidem ferocis & plusquam inhumani est, eum qui se supplex ad pedes abiecerit & manus dederit, ultrá lanceis confodere. Satis nobis est, quòd argumentis nostris de sententia deductus sis. NAE. Non facis Bermanne id quod nostri facere solent, qui quod semel statuerint, & si quis ipsum dilucide falsum esse docuerit, non modo non repudiant, sed sicut caput & famam defendunt. BER. At illud nemini qui bonus uir haberi & esse uelit, licere puto. Mihi uerò etiam non libet, si quàm maximè liceret. NAE. Ex hac tua Sandaraca color fieri posset satis gratus. BER. Posset, sed quia ex hoc congressu ego saucius discedo, si

do, si adessent qui Sandaracam argentum rude rubrum dicunt, prorsus profligarentur. NAE. Quid dicis? repetas rogo. BER. Dico ut nunc uos à me dißidetis, ita nec me assentiri his qui hæc nuper asserere cœperunt, Sandaracam hoc argenti rudis genus esse, quod nos rubrum appellauimus, quòd ex eo color quo pictores uti possent, non negligendus conficiatur, quod non modo credi, sed omnino dici nõ potest. Nulla enim ipsi similitudo cum sandaraca est, cum sit solidum & planè durum, nisi alijs generibus inspersum sit. NAE. Id genus argenti Sandaracam non esse facilè mihi persuaseris. BER. Vos diligenter inquirite num Sandaraca illa Dioscoridis in Germania inueniri poßit, quæ si inuenta fuerit, non inuitus cedam, quin etiam iam cedo. Modo uulgus medicorum, quod Sandaracam gumi quoddam, ut audio, esse credit, atq; eo ubi Sandaracam scriptum inuenerit, utitur, resipiat, & suo errori renunciet. NAE. Vereor ne eius generis errores permultos in medicina comperias. In caussa uerò est, quod maxima ex parte medici nostri, bonos & doctos uiros semper excipio, adeò indocti aut peruicaces sunt ut malint patriam prodere, quàm aliquid quod etiam cum detrimento inoleuit mutare. Tuam uerò summopere laudo modestiã, & istius animi ut semper sis rogo. Nam qui rem non satis cognitam quiddam esse affirmare audent, similes furiosis uidentur, qui dicunt aliquid quod prorsus nõ sit uideri sibi. Hoc tamen insanis peiores iudices, quod hi quàmprimum relaxantur, & se errasse intelligũt, & fatentur, illi ferè sic sententiæ, quæ semel placuit, addicti sunt, ut eam mordicus, etiamsi apertè cogno-

uerint falsam, teneant. AN. Mittamus istos, & ad nostra redeamus. Arabes Sandaracam cum Arsenico confundunt, atq; uno nomine utrunq; censent, solo uerò colore distinguunt: nec medici solum, sed & Chymistae. Appellant enim Arsenicum rubrum, quod uos modo Sandaracam, luteum, quod auripigmentum. Auicenna autem album quoq; habet. BER. Ego nunquam legi foßile albo colore esse. Fortè ad alterum facticij genus respexit. Sunt enim duo, ut scitis, quae Chymistae conficiunt, unum luteum, alterum album, quae uenena praesentißima esse perhibent, ac hodie sola arsenici nomine appellant. NAE. In eisdem fodinis in quibus Auripigmentum, Sandaracam nasci Dioscorides scribit. BER. Bene mones. Certe nuper cum ad usum Chymeutices auripigmentum emissem, inueni rubras siue flammeas quasdam glebas. NAE. Id erat deterius Auripigmenti genus, quod pallidius esse aut Sandaracae colore, atq; ex Ponto & Cappadocia afferri idem scribit, quódq; glandium modo uidetur concreuisse. BER. Concedo, sed fortaßis uera Sandaraca nonnunquam inter eas reperiretur. NAE. Diligentius posthac considerabimus. Sed cognoscisne gypsum & lapidem specularem, cuius ante mentionem fecistis. BER. De foßili gypso quaeris? NAE. Planè. Nam Plinius Theophrastum imitatus scribit: Et è terra foditur ut in Cypro, summa tellure. Parum enim terrae foßores aufferunt dicit Theophrastus. BER. Reperitur ipsum. Lapis etiam specularis è quo id fieri idem Plinius his uerbis tradit: Omnium autem optimum fieri compertum est è lapide speculari, squamam uetalem habente. NAE. Res narras apud uos

inueniri,

inueniri, quæ in medicina & ædificijs usui nobis esse possunt. BER. Reperiuntur autem in aliquot locis, atq; etiam Albis, ubi inundauerit nonnunquam ipsa secum uehit. Gypsum uulgo uenditur, & suum nomen apud nostros retinet. Lapidem specularem glaciem Mariæ appellant, de quo Plinius his uerbis diligentissimè mihi uidetur scripsisse: Specularis uerò, quoniam & hic lapis nomen obtinet, faciliori multo natura finditur in quamlibet tenues crustas. Hispania hunc olim citerior tantum dabat, nec tota, sed intra centum milia passuum circa Segobricam urbem. Iam & Cypros, & Cappadocia, & Sicilia, & nuper inuentũ Aphrica: post ferendos omnes tamen Hispaniæ, & Cappadociæ mollißimis & amplißimæ magnitudinis, sed obscuris. Sunt & in Bononiensi Italiæ parte breues, maculosi, complexu silicis alligati, quorum tamen appareat natura similis eis, qui in Hispania puteis effodiuntur profunda altitudine. Nec non & saxo inclusus sub terra inuenitur, extrahitúrq; aut exciditur. Sed maiori parte foßili natura absolutus segmenti modo, nunquam adhuc quinq; pedum longitudine amplior. Humorem hunc terræ quidam autumant crystalli modo glaciari, & in lapidem concrescere manifesto apparet, quod cum feræ decidere in puteos tales, & medullæ ex oßibus earum in eadem lapidis natura post unam hyemem figurantur. Inuenitur & niger aliquando, sed candido natura mira, cũ sit mollicia nota, perpetiendi solis rigorísq;. Nec senescit, si modo iniuria absit, cum hoc etiam in cementis multorum generum accidat. Inuenere & alium usum in ramentis quoq; circum maximum ludis Circensibus

sternendi, ut sit in commendatione candor. Hæc Plinius de lapide speculari, quibus nihil potest esse clarius. NAE. Nostri eius sententiæ, quæ putat ipsum crystalli modo glaciari esse uidentur, atque inde glaciem Mariæ appellasse. BER. Recte. Inuenitur autem apud nos subniger, qui satis lucidus non est, & candidus, qui maxime translucet. Vnde ex eo fenestras non aliter ac è uitro conficiunt, quales Marsiburgi in templo quodam uetusto cernere licet. AN. Hoc idem scribit Albertus, loco tamen plumbi quo uitra firmantur, ligna leuigata poni dicit. BER. Ita est. AN. Scribit præterea magnam eius copiam in Germania se uidisse, ut plaustra inde onerari possent. Deinde in Gallia unà cum gypso inueniri ait, ut sit summum quiddam gypsi. BER. Recte Albertus. Sed ipsum nucis auellanæ quantitate nostri cum è dysenteria laborant, conterere solent ac in uinum austerum conijcientes epotare, atq; ita multi à morbo liberantur. AN. Quanquam cognationem cum gypso habere uidetur, tamen eo etiam Arabes tum sanguinis sputum cohibent, tum menses sistunt, tum deniq; dysenteriam curant. NAE. Dioscorides quidem sanguinis profluuia gypsum compescere tradit, sed potum strangulatione perimere, nec Galenus in potione dedisse uidetur, sed emplastrum ex ipso & albo oui, polline tritici, atque pilis leporinis cõficere docet, quod sanguinem supprimit. BER. Securius igitur lapis specularis ex uino bibitur. Nam nemini hactenus ipsum nocuisse multis profuisse audiui & uidi. NAE. Experiemur olim. Sed quia minium rubri, ut Sandaraca, coloris est, inuenitúrne ut Plinius scripsit, in argentarijs me-

rijs me-

rijs metallis? BER. In Germania in his inueniri non ſcio, ſed ſuam uenam habet. NAE. Cognoſcis ne idipſum, quod tanti precij apud Romanos fuit? BER. Cognoſco, & credo me hîc habere. NAE. Habésne uenam minij, oſtende eam nobis obſecro. BER. Videte. NAE. Plinius nunc uenam minij, nunc minium appellat. BER. Lapidem etiam. Atq; hîc, ut uides, lapidis fißilis generi ita adhæret, ut innatum uideri poßit. NAE. Vbinam lapidem nominat? BER. His uerbis, quæ ante quoq; dixi. Eſt & lapis in ijs uenis, cuius uomica liquoris æterni argentum uiuum appellatur. Vitruuius autem Anthracem dici ſcribit, & bene ſanè, nam prunæ uena ſimilis eſt. Quod ſi uobis moleſtum non eſt uerba ipſius, quæ me credo memoria tenere dicam. NAE. Minime. BER. Ingrediar nunc minij rationes explicare, id autem agris Epheſiorum Cilbianis primum memoratur eſſe inuentum, cuius & res & ratio ſatis magnas habet admirationes. Foditur enim gleba, quæ ἄνθραξ dicitur antequam tractationibus ad minium perueniat. Vena uti ferreo magis ſubruffo colore, habens circa ſe rubrum puluerem. Cum id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti uiui, quæ à foſſoribus ſtatim colliguntur. Hæc Vitruuius. NAE. Multas certe res ob coloris ſimilitudinē ἄνθρακας Græci nominarunt. Nam minij uenam, ut uerba Vitruuij declarant, gemmam nobilißimam, quam Plinius inde Carbunculum, uulgus eius genus, longe præſtans omnibus rubore & fulgore, Rubinum uocat, Terræ genus, cuius ſcriptores rei ruſticæ mentionē fecerunt. Præterea quartum quiddam, quod Theophraſtus

his uerbis exposuit. Quos autem mox carbones uocant in eorum numero, quæ propter usum fodiuntur, habendi, terreni sunt. Exuruntur autem & igni accenduntur quemadmodum carbones. Sunt uerò circa Liguriam, ubi & electrum, atq; in Elide quà itur ad Olympia, ea quæ per montem est uia, quibus & ærarij utuntur. BER. *Non exprimit colorem?* NAE. *Non, ego carbonis esse crediderim.* BER. *Extinctíne an ardentis?* NAE. *Nescio quid ita rogas?* BER. *Quia genus quoddam reperitur sic terræ calore excoctum, ut atrum & leue sit perinde ac carbo, attamen pingue, quo fabri ferrarij multis iam annis per totam ferè Misenam, carbonum loco utuntur.* NAE. *Sentio tecum, & quod Græci tam carbones quàm prunas* ἄνθρακας *appellent, & quod dicis nostros fabros ferrarios, ut Theophrastus ærarios, ipsis uti. Sed quo nam loco fodiuntur?* BER. *In monte quodam, qui inde nomen habet, prope Zuiccam sito.* NAE. *Vrbémne illam ad Muldam?* BER. *Eam ipsam, quam cum olim à ciuibus suis ob crebras inundationes desertam Henricus imperator illius nominis tertius, uidisset, ciues instaurare & mœnia eius ampliora facere iußit. Sed altero anno rediens cum urbẽ strictiorem, quàm fieri iusserat conspiceret, indignatus Saxonico sermone, quo utebatur, in hanc sententiam dixisse fertur: Vrbem concidistis, atq; hinc, ut in quibusdam annalibus Ciccensibus legitur, sic appellata fuit, cum antea Suanfeldia ipsi nomen esset, ad quod sanè Erasmus Stella, qui celebris nostra ætate medicus fuit, mihi uidetur respexisse, quando ipsam Cycnæam appellauit.* NAE. *Ibi magistratum gerit*

rit Laurentius Vrsisalius, quem doctum & ex philosophia nobilem & clarum Lutetiæ nobis remiserunt. BER. Noui uirum optimum. Sed horum carbonum fodinæ cum nobis adhuc pueris accensæ essent, mons non aliter ac olim Aetna aut Vesuuius arsit atq; flammas euomuit, ut urbi etiam, quæ tamen ad tertium fermè lapidem abest, timorem incuteret. AN. Audiui ea de re. NAE. Ego carbones sæpe uidi. Nostri etiam ita appellant adiecto lapidis nomine, quasi dicas Græce λιθάνθρακας. Theophrastus uerò γεώδεις dicit, & melius forte quia ita leues sunt ut aquæ innatent, quod uidetur terræ esse excoctæ & raræ. BER. λιθώδεις igitur dicerentur potius, qui in Leodiensi agro fodiuntur satis graues. Miror uerò Plinium hæc, quæ tu modo retulisti, ex Theophrasto non excerpsisse. NAE. Nec minus ego, sed dimittamus atrum colorem, quo lugentes uti conuenit, & redeamus ad rubrum, quo Romani triumphantes, & Aethiopes dies festos agentes usi sunt. BER. Ad idē uel hodie Aethiopes inter cætera minium facticium, ut mercatores narrant, expetunt. Tingunt enim hoc ipso faciem, uel, ut Plinius, se totos proceres. NAE. Quo modo uerò minium à Sandaraca differt? utrunq; enim rubet. BER. Hoc, quod ex minio, siue iam elaborato, siue rudi, quod & Plinius nouit, conficiatur argentum uiuum, quod è Sandaraca fieri non potest. Imò dum lauatur uena minij, ut postea teratur, quum primum humorem hauserit pars ipsius in argentum uiuum mutatur, quod ego nuper expertus sum. Id rursum siccatum & contritum redit ad suum colorem. NAE. Quam rationem minij conficiendi sequeris?

BER. Eam quam Plinius his uerbis explicat. Optimum uerò supra Ephesum Cilbianis agris, harenam cocci colorem habere, hãc teri, dein lauari farinam, & quod subsidat iterum lauari. Differentiam artis esse quod alij minium faciant prima lotura, apud alios id esse dilutius, sequentis autem loturæ optimum. NAE. Hæc minij Ephesij quod ex harena quadam rubra primus Callias fecit, conficiendi ratio est, quã Plinius è Theophrasto, ut multa alia transcripsit. Natiuum uerò, sic potius appellare mihi placet, qu m facticium, quia & Theophrastus αὐτοφυὲς dicit, quod tu picturæ gratia conficis, tum Dioscorides, tum Vitruuius præter loturas coqui in fornace scribunt. Plinius quoq; inquit, Sisaponensibus autem miniarijs suæ uenæ harena sine argento excoquitur. & tuum coqueres, crederem purius omnino futurum. BER. Non coxi hactenus, & tamen optimi coloris fuit, quod tibi nihil mirum uidebitur, si aliquando, quod facile poteris, purißimum in nostris miniarijs metallis conspicies. Timui certe, ne uasis in quibus coqueretur apertis, aliqua eius pars propter uim igniũ euolaret: obstructis, totum in argentum uiuum, quod hîc fieri nolumus, uerteretur. Experiar tamen olim quia ueteres sic fecisse constet. NAE. Lento igne coques. Sed quo nam loco sunt miniaria metalla? BER. Non procul hinc Schonbachij, quod est ad Egram, sub ditione comitis Alberti Sliconis, qui nepos est Casparis illius clarißimi uiri, cuius AEneas Syluius sæpe mentionem fecit, atq; is ipse Slico trium Imperatorum à libellis fuit. NAE. Sed aliud nunc memoria repeto, quod etiam literis est proditum. BER. Quid est?

NAE.

NAE. Illigas ne faciem laxis uesicis, ne in respirando, utar Plinij uerbis, exitialem puluerem trahas? BER. Huc usque parum confeci, nec uesicis usus sum. Sed profectò hæc illigandi ratio salutaris esset nostris qui in aridis fodinis laborant. Nam hi hausto puluere difficultate anhelitus & tabe pereunt, maximè in Dacicis metallis, quæ nostri etiam fodiunt, ut ibi mulierem inuenias, quæ septem nupserit uiris, quibus omnibus ista tabe confectis, mors immatura accidit. AN. Quid in caussa est, quod hodie uerum minium ignoramus? cum olim magni usus fuerit, & nunc esse posßit in pictura? BER. Hæc potißimum quod Chymistæ facticium in ipsius locum substituerunt, quod ex argento uiuo & sulfure conficiunt. Ego malim uti natiuo, nam pulcerrimum illum ruborem sulfuris fœditate nonnihil corrumpi arbitror. Appellant uerò facticium Cinnabarim. NAE. E Græcis quidam, inter quos est Theophrastus, etiam uerum illud minium non ἄμμιον, sed κιννάβαρι ob coloris similitudinem nominant. BER. Dioscorides scribit falso quosdam existimasse minio eandem Cinnabarim esse. Vidistíne ueram Cinnabarim? NAE. Vidi Venetijs duplex genus eius quod sanguinem draconis uocant, alterum ita rubebat, ut Sandaraca uel minium. erant uerò glebæ quædam non perinde magnæ, quod ueram Cinnabarim cum Leoniceno esse credo. Nam tam pictores, quàm medici ipsa utuntur, quod in picturis proprie sanguinem, ut Plinius ait, reddat, & antidotis medicamentisq; utilißima sit. Præterea non minus chare quàm olim uenditur. Alterum atrum in globi figuram formatum, compreßi tamen & non as

surgentis,

ſurgentis, quod adulterinum dubio procul eſt, cuius rei indicium nimius lentor. Videntur enim gumi quædam admixta ueræ Cinnabari, cuius adhuc aliquas particulas conſpicere licet, id ubiq; medicamentarij pro uera uendunt harum rerum ignaris. BER. Scisne quid uera illa Cinnaberis ſit? NAE. Variæ ſunt ſententiæ. Plinius dicit eſſe ſaniem draconis eliſi elephantorum morientium pondere, permixto utriuſq; animalis ſanguine, cui Solinus aſſentitur. Contrà, medicorum chorus fortiter reclamat, aſſerens commentum eſſe mercatorum. Leonicenus autem metallicum quiddam eſſe cenſet. nec uideo quo alio argumento quàm quod eius mentio inter metalla facta ſit, cum ipſe Dioſcorides quid non ſit, dicat. Quid uerò ſit, tanquam non ſatis cognitum, taceat. Arabes uerò ſuccum eſſe, ut tu Ancon optime noſti, uolunt, & Serapio quidem Sideritidis Achillææ. Quod ſi uerum eſſet, Dioſcorides, qui eam herbam diligenter deſcripſit, ut Leoniceno uidetur, non tacuiſſet. Ego cum loquor de re cuius ortus locum nec ipſe uidi, nec aliquid certi de eo accepi malo ſuſtinere aſſenſionem, quod Dioſcoridem, Galenum, & alios feciſſe uideo, potiuſquam aliquid dicere, quod poſteri, ueritate comperta, merito irrideant. BER. Probe facis. Sed dic Ancon, cui ſententiæ tu aſſentires. AN. Arabum. Succum enim eſſe ſiue lacrymam arboris guſtus ipſe indicat, & mercator quidam, cui ſi lubet credite, mihi retulit in Lybia & finitimis regionibus arborem à ſe uiſam ſatis proceram, ex qua ſanguis draconis manaret, perinde atq; in Rhetis è larice reſina, quam medicamentarij etiam Itali pro Terebinthi reſina uendunt.

NAE.

NAE. Veræ Terebinthinæ paruam maſſam preſſam magis quàm altam Venetijs uidi Maſtiche Chiæ colore ſimilimam. BER. Poſidonius ſcripſit in Gadibus eſſe arborē, ex cuius ramo defracto lac effluat: ex radice ſciſſa, ſuccus rubricæ colore. quid ſi eadem eſſet illa Lybica, & hæc Gaditana? NAE. In id genus ſtirpes inquirant Hiſpani. nos redeamus ad metallica. BER. Non exigetis à me, opinor, ut iam uobis dicam, quomodo minium adulterinum, non illud dico quod Cinnabarim appellant, ſed quod hodie ſolum minij nomen retinet, è plumbo conficiatur, & tertiū genus quod fit in argentarijs & plumbarijs metallis exuſto lapide quodam in uenis reperto, de quo Plinius ſcripſit. Nam hæc alio tempore longè commodius dicentur. NAE. Omittamus igitur ipſa, & pergamus. Rubricáne in Germania reperitur? BER. Fabrilis, quæ foßilis apud nos eſt, & ex ochra uſta fit quod Theophraſtus & Dioſcorides ſcripſerunt. Plinius uerò negligentia quadam inuertit. Sed reperitur inter natiuas inſignis quædam, de qua aliâs dicendum erit. Tu nunc ſi quid de Sinopide habes, dicas. NAE. Dioſcorides, ut ſcitis, rubricam Sinopicen eligit eam quæ denſa eſt, grauis, iocinoris colore, non calculoſa, ſibi concolor, & copioſè cum diluitur ſe diffundens, qualem mihi Baptiſta Opizo Venetijs oſtendit, & dedit è Bizantio aduectam. Non autem erat in paſtillos redacta, quemadmodum Manardus ipſam à ſe uiſam ſcribit, ſed glebæ quædam erant. Paſtillos præterea ibidem uidi, ex eadem urbe portatos coloris ferè fului, & literis Turcicis ſignatos, quos ob id terram ſigillatam appellant. quinetiam Lemnia illa terra olim

ra olim imagine capræ ſignabatur. Certe Lemnus inſula in qua fodiebatur, non longè à Thracia abeſt, & in eam Turca etiam imperium obtinet, quare facile Bizantium portari poſſet. Quod ſi color minus quàm debet rubricæ uidetur conuenire, cogitemus ipſum cum terra diluitur, ut in paſtillos cogatur, nonnihil poſſe mutari, deinde profundius fodi, atq; ita minus calore aduri. Turcæ eam unicum peſtis remediū eſſe aſſerentes, ita magni æſtimant ut alter alteri muneris loco ipſam donet, id quod mihi retulit Ambroſius Fibianus amicus noſter, uir ſanè probus & facetus, qui cum proximo anno Bizantium nauigaſſet ad inquirendum, Stephanus Slico à Turcis ne captus, an in prælio occiſus eſſet, aliquot illius paſtillos ſecum attulit, qui Venetijs etiam paucis cogniti care uenduntur. AN. Arabes maximam uim peſtis curandæ adſcribunt glebæ Armeniæ. NAE. Id ipſum ex ſententia Galeni, qui ita de terra Armenia ſcribit: In hac magna peſte quæ ſimilis fuit ei, quæ Thucydidis tempore graſſata eſt, omnes qui hoc medicamen biberūt, breui curati ſunt. Quibus autem nihil profuit, omnes mortui ſunt, nec aliquo alio medicamine curari potuerunt. Ex quo perſpicuum eſt, quod ſolum deſperatis nihil profuit. Bibitur uerò cum uino tenui, modice mixto, ſi ſine febre fuerit homo, aut parum febrierit: cū aquoſo autem, ſi multum febrierit. Nec tamen peſtilentes ipſæ febres uehementer calent. Hæc Galenus, qui colore pallidam eſſe tradit. Quare nec ipſa multum huic terræ ſigillatæ diſsimilis eſt, niſi quod ſigillum ei impreſſum fuiſſe nuſquam legatur. Vtra tandem fuerit non magni referre puto, eaſdem enim penè ui-

nè uires habere ſcribuntur. BER. Bizantij inquirendum eſſet an è Lemno aduheretur an ex Armenia Sinopen, atque inde in Thraciam deportaretur. NAE. Turcarum rabies in cauſſa eſt, quod pauci Bizantium nauigent. BER. Spero Deum optimum maximum eam mentem daturum duobus nobiliſsimis & potentiſsimis fratribus Carolo Imperatori, & Ferdinando regi, ut rebus cum Franciſco Galliarum rege compoſitis omnem belli motum in Turcam uertant, quo ex Europa expulſo tam facile nobis erit per Danubium in pontum delabi, atque inde quolibet nauigare, quàm equites in Italiam ire. NAE. Non dubito futurum, Chriſtiani modo principes concordes ſint. BER. Principum eſſet interea mercatores inſtigare, imò ipſis imperare, ut illas, de quibus nunc dixi ſti, ad nos afferrent. Quæ etſi primo magno precio uenderentur, poſtea tamen cum plures eandem materiam aduherent, facilè precium, ut fieri ſolet, decreſceret. NAE. Vereor mi Bermanne ne principes moleſtiſsimis & turbulentiſsimis his temporibus occupatiores ſint quàm ut de huiuſcemodi rebus cogitare poſsint. BER. Fateor, ſed medici quos magno ſumtu fouent, quoſque ualetudinis ipſorum curam imprimis gerere oportet, eos monerent. NAE. Bene dicis, at maiorem partem omnibus iſtis aut nihil præter lucrū dulce eſt: aut ſi quid præterea curant, contorta quædam ſophiſmata malunt nectere, potiuſquam materiā ſynceram, qua feliciter morbis mederi poſſent, conquirere. Committunt uerò harum rerum curam medicamentarijs indoctis: atq; ita illorum negligentia & peruerſitate, horum inertia & inſcitia fit, ut non mo

do hæc

do hæc terrarum genera uera non habeamus, ſed etiam in herbis neq; dictamnum, neq; melilotum, neque ſcordium, ac pleraque alia quibus frequentiſsime uti conſueuimus. Quid quod multorum, quæ ueteres ſummis ob præſtantes uires laudibus extulerunt, uſus ita planè perijt, ut uix per ſomnium eorum recordemur? Nihil opus eſt aliò diuertere, reſpiciamus ad ea ſolũ, quæ tu nunc nobis oſtendiſti. Cui iam multis annis atque adeo ſeculis nota fuit molybdæna? cui pyrites? quotuſquiſq; Chryſocollam cognoſcebat? aut ochrã? aut minium, cum tamen ipſa non raro ſuum in medendo habeant locum? Sed quod peius eſt, plerique ipſorum non ſolum talia non curant, ſed eos etiam qui curant irridere ſolent, ſimplices eſſe dicentes qui ſtudent ſimplicibus. BER. Eant in malam crucem iſti. AN. Merito. Quis enim unquam accepto luto è uia, lignis marcidis, lapidibus mollibus & harenoſis ædificium firmum & ſtabile extruxit? calx requiritur quàm optima, ligna electa & ſuo tempore cæſa, ſaxa duriſsima, ut fundamentum & artificium taceam. Stulti igitur noſtri mihi uidentur, qui ex uiliſsima & nullarum uirium materia medicamentum aliquod efficax ſe conficere poſſe ſperant. Opus eſt medicinis lectiſsimis nec minus conficiendi artificioſa ratione & diligenti. BER. Vos igitur contemtis iſtis medicis pergite ut cœpiſtis, res quibus indigetis diligenter inquirere. NAE. Faciemus idq; exemplo Galeni medici omnium præſtantiſsimi, qui nauigauit in Lemnũ, ut quantum ſanguinis hircini, quod Dioſcorides fieri ſcripſerat, terræ illi miſceretur, intelligeret atque ex eo conijceret uires. Qui in Cyprum ſe contulit, ut ibi

metalla

metalla conspiceret. Qui deniq; profectus est in Cœlen Syriam, quæ Palestinæ pars est, ut Bitumen & quædam alia uideret. Valeant igitur isti, & latrent quantum uelint. Sed potésne terram nigram nobis indicare? BER. Nostram quæ eruitur è proxima fodina, cui Aries nomen, & ipsi uicina quæ Sciurus appellatur. AN. Eamus ergo ad eam uisendam. BER. Eamus ocius, parum enim diei superest. Hæc est nostra terra nigra, non tamen pnigitis. NAE. Vere ita appellas, nam nigerrima est. BER. Ipsa interdum argenti aliquid in se continet, túmq; argentum rude nigrum appellari diximus. Quæ uerò melanteria dicta fossilis in Cilicia & alijs quibusdam locis reperitur coloris, ut Dioscorides dicit, sulfurei, aquæ contactu nigrescens, apud nos, quod sciam non est. Terræ autem albæ genera sicca perraro in metallis reperiuntur, sed suis locis effodiuntur unde et nomina habent. Argillæ uerò candidæ sæpe, quæ siccatæ aliquem in pictura usum præbere possent. Est prætera quiddam aliud in uenis candidum medullam referens, quod nostri idcirco medullam saxi uidentur appellasse, quod hîc conspicere licet. NAE. Videtur esse medulla ossis alicuius animantis. Non ineptè lapides oraculo Delphico, ossa matris dicti sunt, cum medulla in ipsis, quemadmodum in ossibus reperiatur. BER. Fluida ferè est, nec sic tenacis pinguitudinis ut argilla, quanquam interdum exiccata & dura inuenitur. Sed regrediamur, si placet, nam alia uobis indicabo. NAE. Interea temporis dum breue hoc iter perficimus, dicas rogo, reperitúrne Stibi in fodinis metallicis? BER. In his argentarijs reperiri non scio, sed Persi-

branæ, ita interdum est cum argento permistum, ut non nisi ui ignis separetur. In proprijs uerò uenis permagna ipsius copia est, cum in alijs locis tum Fichtenbergi, in quo monte hi fluuij Mænus, Sala, Egra, Nabus oriuntur, & Planæ oppido Boëmiæ, quod ad quadragesimum lapidem hinc distat. NAE. *Non ergo aliundè petendum est. Præ omnibus autem uidere cuperem Chalcitida quæ æris, Mysi quod auri, Sory quod Melanteriæ ferè colore esse traditur, quod ipsis Galenus frequentissimè in emplastris utatur, nec minus alij ueteres: erant uerò olim in Cypro laudatissima.* BER. *In ærarijs puto metallis.* NAE. *Rectè.* BER. *In argentarijs ipsa non uidi, fortè & in nostris ærarijs inuenirentur, cum proximè in patriam meam rediero omni diligentia scrutabor.* NAE. *Illud uobis dicam. Venetijs atramentum sutorium Cypriũ, reliquis enim præfertur, emi, quod aliqua ex parte in Mysi mutatum fuit, idq́; uel hodie domi meæ habeo, quod tibi Bermanno breui mittam. Illa enim mutatione uisa, facile ipsum in metallis nostris ærarijs, si modo in his est, inuenies.* BER. *Facies mihi rem gratam.* NAE. *Nec tamen sum nescius, Galenum scribere de atramento sutorio, huius medicamenti permultum mecum è Cypro attuli, cuius pars exterior post uiginti fermè annos Chalcitis facta fuit, cum interior adhuc sit atramentum sutorium. Quapropter in hunc diem adseruo idipsum, quod ita mutatur, obseruans quomodo in imum hæc transmutatio singulis annis procedat, ut Chalcitidis in Mysi, ut dictum est.* BER. *Mittas rogo. sed iam propè Gairicam uenam sumus.* AN. *Vnde hæc nomen reperit?* BER. *Ex oppidanis Gairi,*

ri, qui primi inuentores fuerunt, quique partes quàm plurimas in capite fodinarum huius uenæ habuerũt. AN. Quid caput fodinarum appellas? BER. Qua parte primo uena detegitur, caput fodinarum nomino. Nam ab eo, ueluti ab initio quodam, metallici reliquas areas tam supernas quam infernas metiri solent. AN. Quæ longitudo capitis est? BER. Duas & quadraginta orgyas complectitur. Demensum uerò quodq; octo & uiginti, deducta tertia parte. Quæ capiti in gratiam primi inuentoris adiecta uidetur fuisse, ut hoc quasi præmio reliqui metallici ad nouas uenas perquirendas instigarentur, atque is ferè semper modus fodinarum esse solet. Ingrediamur nũc casam. AN. Fiat. BER. Huius fodinæ cura mihi commissa est. AN. Quod est officium tuum? BER. Singula quæ uel ex symbolis, uel effoßis metallis recipiuntur, aut in fodinam & operarios expenduntur, in tabulas accepti & expensi referre, ac de his omnibus magistro metallicorum & duum uiris iuratis rationem reddere. Posses autem in eiusmodi officio constitutum præfectum rationibus appellare. Sunt uerò uaria officia inter metallicos, sunt leges & decreta. Quid plura? Respublica quædam ipsis est bene constituta. Sed egrediar & uocabo præsidem fodinæ, qui in proximo hoc domicilio habitat, ut quædam nondum uobis uisa afferat. NAE. Postquam ille exiuit dicam Ancon quod sentio, nihil mihi in uita gratius facere potuisses, quàm quòd huius amicitiam mihi conciliaueris. Non possum non uehementer admirari, uel potius multum amare uirum, qui tanto studio & diligentia res ipsas, non nomina tantum, quod pleriq; fa-

cere ſolent, inquirit. Qui quæ uerè inuenta dicere poſſes, non temere aſſerit, tãtum abeſt ut rem ullam, quæ dubia & incerta ſit, nimis etiam affirmet. Qui de niq;, quod omnium maxime miror, ea quæ magno labore inuenit, alijs facilimè & diligentiſſimè explanat, ac minime, qui non paucis mos eſt peßimus, inuidentia quadam tanquam myſteria & arcana celat. AN. Recte dicis. Nam & mihi ſtudio ueri inueniendi etiam ardere uidetur, neque quicquam niſi certa eius indicia ſint, aſſeuerare. Præterea animo quàm maxime candido eſſe. Sed reuertitur nunc, ac neſcio quid noui apportat. Quid hoc uerò eſt Bermanne? BER. Lapides ſunt gemmarum ſimiles, ſed minus duri, fluores, liceat mihi uerbum è uerbo exprimere, noſtri metallici appellant, nec meo iudicio inepte: ſiquidem ignis calore, ut glacies ſolis, liqueſcunt & fluunt. uarij autem & iucundi colores eis inſident. NAE. Hos Theophraſtus ἐκ συῤῥοῆς, id eſt confluxu in terra fieri diceret. Rubri iſti fluores, utar nunc uerbis tuis, ſunt argentum rude rubrum, quod ante nobis indicaſti. BER. Primo quidem aſpectu ita uidetur, non tamen ſunt, quanquam translucidi non raro exiſtant. NAE. Carbunculi ergo ſunt. BER. Ne hi quidem. NAE. Quomodo ergo à Carbunculis internoſci poſſunt? BER. Hac potißimum nota, quod perſpicui languidius refulgeant. Qui uerò non translucent, uel eo ipſo à carbunculis diſtinguuntur. Præterea omnis generis fluores quàm primum ignem ſenſerint, diffluunt, Carbunculi igni non liqueſcunt. NAE. Bene diſcernis. BER. Aliud genus uidete colore purpureo dilutiori. NAE. Amethyſti uidentur eſſe uiliores,

quales

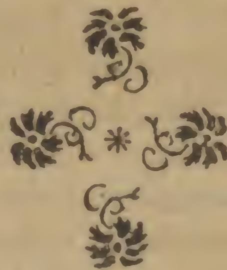
quales in Boëmia plerisq; in locis reperiuntur. BER. Certe non multum dißimiles eis sunt, quare uulgo, quod non bene Amethystos nouit, pro gemmis annulis inserti facile uendi possunt, & uenduntur. Tertium genus, ut hîc cernitis, colore est candido. NAE. Crystallos crediderim. BER. Quartum lutei coloris est, quintum cineracei, sextum subnigri. AN. Quis uerò usus fluorum est? BER. Dum metalla excoquuntur adhiberi solent, reddunt enim materiam in igne non paulo fluidiorem, perinde ac lapidis genus, quod è pyrite confici diximus: conficitur uerò non longe hinc Breitenbronni, quod prope Suarcebergum est. Ex fluoribus præterea colores, quibus pictores utuntur fieri possunt. Sed descendamus rursum, proxime fodina est cui nomen Verona, ibi uobis Cobaltum ostendam. NAE. Illúdne cuius dum de pyrite loqueremur mentionem fecisti? BER. Id ipsum. Ancon nunc ita præcurrit, ut ipsum uix assequi poßimus, qui tamen cum ascenderemus montem tardus admodum erat. Contrà quàm generosi equi facere solent, qui festinanter ascendunt, pedetentim uerò descendunt. NAE. Crassus est, atq; ob id grauis. Grauia autem sua ui & sua natura deorsum feruntur, quamobrem nihil mirum. AN. Profectò si isti montes sæpius scandendi essent, multum mihi pinguitudinis sudore adimeretur. BER. Hic tumulus è fodina ipsa egestus est. NAE. Mons est. certe quemadmodum Poëtæ ferunt, Gygantes Ossam Pelio imposuisse, ut ascendentes Iouem de cœlo deturbarent, ita metallici montem monti imponunt, ut alterius fratris, nempe Plutonis aulam expugnent. Iam & fulmina ipsis ti-

menda sunt. BER. Imò pestilens aura qua miserandum in modum pereunt, aut ruinæ quibus penitius quàm Gigantes obruuntur, sed ascendamus. AN. Iterum mihi sudandum est. BER. Hoc genus metallici Cobaltum, liceat mihi nunc nostris uti, uocant: Græci uerò Cadmiam. Succi autem ex quibus pyrites & argentum fiunt, uidentur concreuisse in unum corpus: atq; ita id natum esse, quod Cobaltum appellant. Sunt qui idem cum pyrite esse censent, quod eadem ferè insint. Sunt qui specie, quod mihi placet, distinguunt. Nam insignem persæpe corrodendi uim habet, ut manus & pedes operariorum, nisi bene sibi caueant, exedat, quod pyriten efficere posse non scimus. Tria autem eius genera colore potius quàm alia quapiam re distincta reperiuntur. Nigrum, cineraceum, & quod ferri colore est, quodcunq; ex his fuerit plerunq; argento magis quàm pyrites abundat. AN. Varia genera saxi hoc loco conspicio. BER. Omnino. Atque hîc primum uides saxum fißile colore quasi cæruleo, quod aliquando nigrius, aliquado albidius esse solet. Alterum genus hoc est, quod interdum perspicuum uidetur esse, quarzum nostri uocant, modo candidißimum, modo subluteum, modo subcæsium. Tertium Spatum appellant, quod politius & densius est. Quartum ut plurimum longe durißimum est, quod ex cornu cuius colorem non raro referre uidetur, nominatum, Latini silicem appellant. Partes autem eius sæpe adeo continuatæ sunt, ut unam ab altera uisus discernere non poßit, aliqua intersectione conspecta. Quintum harenosum nominant, quod ex harena quodammodo concreuerit. Sũt

autem

autem alia complura genera in fodinis ærarijs potißi mum inuenta, quæ hoc loco uobis indicare non possum. Reperiuntur uerò omnia ista tam in pendente quàm iacente uenæ, atque nonnulla etiam in uena ipsa. Sed quoniam aduesperascit, nunc domum redibimus. NAE. Puer tu hæc quæ tibi modo seruanda dedi, ne perdas, etiam atq; etiam uide. Nam diligentius domi mihi per ocium consideranda erunt. Sic olim in Italia sæpe mecum herbas, sæpe pisces domum ferebam. Quemadmodum enim in hac ualle Bermannus diligentißime metallica obseruat, ita Patauij Dominicus Zeno herbas: Venetijs Franciscus Massarius, pisces. AN. Cuperem etiam officinas in quibus metalla excoquuntur inspicere. NAE. Et ego. Siquidem in his recrementum argenti, Lithargyrum, molibdænam alteram & pleraq; alia nobis cernere liceret. Etsi cras abire omnino constitui, tamen si Bermannus nobiscum ad eas ire uoluerit, manendum mihi puto. AN. In hoc quoque morem nobis geras Bermanne, si sine tuo incommodo detrimentóq; fieri potest. BER. Nihil est quod uestri caussa non faciam. Descendamus cras, mane uerò surgendum nobis est, nam circa Gallicinium excoctores in opere esse solent. NAE. Satis mane surgemus, imò si opus erit totam noctem uigilabimus. BER. Puerum mittam, qui uos cum tempus erit accersat. Si Agricola non abesset, nihil ipsi potius fuisset, quàm ut nobiscum iret ad officinas, quas sæpe inuisere solet. NAE. Incommode accidit illum nunc abesse. Sed quia for-

tuna cum nobis inuidit, tu eius uicem suppleas. BER. *Res ipsas iam inde à puero mihi cognitas uobis ostendam, nam & pater meus metallicus fuit, & ducum Saxoniæ decumanus. Nomina autem si ego non possum, uos ut apta & latina ipsis imponatis rogo. Iam uerò ualete.* NAE. *Et tu Bermanne multum uale.*



RERVM

RERVM METALLICARVM APPELLATIONES IVXTA uernaculam Germanorum linguam.

AEs purum	Gedigen Kupffer.
Alueus	Trogk.
Argentum quod statim est suum. quod sine opificio fornacum suum est. quod purum in Venis reperitur. quod sine excoctione tale est. quod tale ortu generatum est	Gedigen silber.
Argentum rude	Silber ertz.
Argentum rude rubrum	Rodt gülden ertz.
Argentũ rude plumbei coloris	Glaß ertz.
Argentum rude nigrum	Schwartz ertz.
Argentum rude purpureum	Brawn ertz
Argentum rude Cineraceum	Graw ertz
Argentum de sua mole aliquid deperdit, dum excoquitur	Dem ertz gehet etwas ab im schmeltzẽ.
Argentum uiuum sui coloris uel purum	Gedigen queckfilber.
Argilla	Than.
Auripigmentum	Auripigment.
Anthrax, siue Vena minij	Queckfilber ertz.

Aura pestilens	Schwaden.
Bisemutum siue Plumbum cinereum	Wismut.
Cadmia foßilis metallica	Cobald.
Cæruleum, κύανοϱ	Lasur.
Canales uenarum	Genge.
Caput fodinarum	Fundtgrube
Carbones foßiles λιθάνθϱακες	Stein kolen.
Casa	Kaw
Carrus	Karren.
Carris quod extractum est euehere	Mit den karren lauffen vnd drecken.
Chrysocolla	Bergkgrün, Schiffergrün.
Cuniculus	Stoln.
Cuniculum in montem agere	ein Stoln treiben
Dæmon metallicus	Das berckmenlin.
Decliue montis	Das geheng des gebirgs.
Demensum	Masz
Duumuiri iurati	zwen geschworne die ein gebirg befahren.
Excoquere	Schmeltzen.
Ferrum purum	Gedigen eisen.
Fibræ	Klüffte.

Fibra

Fibra transuersa	ein kreutzklufft.
Fibra obliqua	ein querklufft.
Fibra q̃ se uenis paulatim iũgit	ein schôrklufft.
Fibra quæ uenis incumbit	ein hengklufft.
Fluores	Flůsse.
Fodina	Grube oder zech.
Fodinam colere	ein Zech bawen.
Descendere in fodinam	Einfaren.

Fodinam, quantumuis argento diuitem, propter dæmonem metallicũ relinquere Ein zech des bergkmenlins halben ligen lassen.

Fossa	Schurff.
Fossam agere	Schurffen
Galena siue molybdæna. plũbago	Glantz vnd bleyertz auch bleischweiff.
Gipsum	Gips.
Iacens	Das ligende
Iurati	Die geschwornen.
Lapis specularis	Vnser lieben frawen eiss
Lapilli nigri	Zwitter.
Ligo	Keilhaw.
Lithargyrum	Glett.
Machina seu instrumentum tractorium	Haspel.
Magister metallicorum	Bergkmeister.
Malleus	Bergkhammer oder feustel.

Medulla

Medulla saxi | Steinmargk
Metallum | Bergkwergk vnd metall.
Metallum gigni | Ertz wachsen.
Metallum inuenire, reperire | Ertz treffen.

Metallum Fodere, Effodere, Eruere | Ertz hawen

Metallum aliquod perfectum in suis Venis reperire
Gedigen ertz treffen

Metallum aliquod sub summo cespite inuenire,
Ertz am tag treffen.

Metallum Torrere | Rösten
Metallum Tundere | Puchen
Metallum Molere | Malen
Metallum Lauare | Waschen
Metallum Vrere | Brönnen.

Metallici | Bergkleut.
Metallici hi aura pestilenti perierunt | Diese hat der schwaden getödtet.
Metallici hi ruinis interierunt | Diese hat der berkg erschlagen.
Metallicæ rei operam dare | Bergkwergk bawen.
Metallicæ rei gnarus. Metallicæ rei intelligentia præstans | ein verstẽdiger bergkmã.
Mica | Glimmer oder katzen silber.
Minium natiuum | Bergkzinober
Minium facticium | Menning
Modulus | Kobel

Ochra

Ochra natiua siue Sil	Bergkgeel oder Ochrageel.
Ochra facticia	Bleigeel.
Officinæ metallicæ, uel in quibus metalla excoquuntur	Hütten
Orgya	Lachter.
Partes	Kuckes oder teil.
Pendens	Das hangende.
Plumbum Candidum	Zihn.
Plumbum nigrum	Bley
Plumbum Cinereum	Wißmuth.
Præses fodinæ	Steiger oder hüttmã.
Præfectus rationibus	Schichtmeister.
Puteus siue specus	Schacht.
Puteum aliquem inchoare	ein Schacht anfahen.
Puteum fodere, effodere	ein Schacht sincken.
Puteum ueterem instaurare	ein alte pinge geweldigen.
Puteus hic multũ aquæ habet	Diese zeche ist wasser nötigk.
Puteus hic in maxima altitudine aridus est	Diese zech hat in grosser teuffe nicht wasser.
Pyramis ædificiũ sup puteũ extructum	Ein köppel.
Pyrites	Kiß
Pyrites colore argenteo	Wasser kiß oder weisser kiß.
Pyrites colore aureo	Geel kiß oder kupffer kiß.
Pyrites prorsus aurei coloris	Ein kiß der gantz ein farb hat wie gold.

Pyrites

Pyrites colore galenæ similis	Ein glantziger kiss.
Pyrites cineraceus	Ein grawer kiss.
Recrementa metallorum	Schlacken.
Rubrica fabrilis natiua	Bergkröttel
Rubrica fabrilis facticia	Röttel.
Sandaraca uera	Reuschgeel oder rosgeel.
Sandaraca fossilis	Bergkrodt.
Sandaraca adulterina apud Plinium, & Vitruuium.	
Sandyx apud Dioscoridē	Rodte zur schmincke.
Saxum fissile	Schiffer.
Saxum cornetum siue silex	Hornstein.
Saxum harenosum	Sandtstein.
Spatum	Spath.
Specus	Schacht.
Stannum	Zwergk
Stibi	Spieszglas.
Structuræ subterraneæ	Bergk gebewde.
Symbolum	Zubusz.
Symbolum dare	Zubusz geben.
Terminus	Lochstein.
Terræ lutosæ, q̃ fragiles sunt	Letten.
Tumulus è fodina egestus	Halde
Vena, lapis, terra	Gang.
Vena diues argēti. argēti ferax	Ein reicher gang.
Venas scrutari & perquirere	Geng ausrichten.
Venæ extensio	Das streichē des gāgs
Venæ caput	Dz ausgehē des gāgs.
Venarum fibræ	Klüffte.

Venarum

Venarum canales	Genge.
Vena quæ aliam uenam per transuersum secat, uel alteri uenæ trāsuersa incurrit	Ein quergang.
Venulæ idem quod fibræ	Klüffte.
Virgula diuina	Ruthe
Virgula diuina uenas quærere & perquirere	Mit der ruthen gehen.

FINIS.

